

Inleiding

Voor het zevende jaar op rij kunnen wij op 11 november de plechtigheden naar aanleiding van de herdenking van de Wapenstilstand in Ieper bijwonen. En voor de derde opeenvolgende keer kunnen we er een meerdaagse van maken.

Op zaterdag 10 november verlaten we voor het eerst de Westhoek en gaan we op zoek naar sporen van de Grote Oorlog buiten het kleine stukje België dat tijdens '14-'18 onbezet bleef. We blijven daarvoor in West-Vlaanderen en we bezoeken de enige Amerikaanse begraafplaats van de Eerste Wereldoorlog in België, en de grootste Duitse begraafplaats van de Grote Oorlog op het Europese continent. Met *Flanders Field* in Waregem en *Deutscher Soldatenfriedhof 1914-1918* in Menen doen we twee unieke begraafplaatsen aan die onterecht veel te weinig bezocht worden.

Toch liggen er ieder jaar rond *Volkstrauertag* (twee zondagen voor de start van de advent) bloemen of kransen bij een paar grafstenen van de bijna 50.000 doden op de Duitse militaire begraafplaats in Menen. Ook op *Flanders Field* in Waregem bezoeken elk jaar Amerikaanse verwanten, veelal ter gelegenheid van *Memorial Day* (de zondag het dichtst bij 30 mei), het graf van een verre verwant die rust onder één van de bijna 400 marmeren kruisen.

Flanders Field, Waregem.

Deutscher Soldatenfriedhof Menen 1914-1918.

Vervolgens brengen we een bezoek aan *Pond Farm* in Sint-Juliaan, waar Stijn Butaye ons zal tonen wat de aarde bijna honderd jaar na de oorlog nog dag na dag, seizoen na seizoen, prijsgeeft. We sluiten deze zaterdag af in het gloednieuwe bezoekerscentrum bij *Lijssenthoek Military Cemetery* in Poperinge waar Dries Chaerle ons het verhaal zal brengen van één van de soldaten die daar zijn laatste rustplaats gevonden heeft. Een divers programma waarin de soldaat, de mens, centraal staat.

Stefaan Vandenbussche,

24 oktober 2012.

stefaan.vandenbussche@vlaamsparlement.be

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

België onder de bezetting

Tijdens de bezetting oefende een Duitse gouverneur-generaal de feitelijke macht uit in België. Hij resideerde in Brussel, de zetel van het generaal-gouvernement. Drie gouverneurs-generaal volgden elkaar tussen augustus 1914 en 11 november 1918 op.

De eerste was, vanaf eind augustus 1914, Veldmaarschalk Colmar Freiherr von der Goltz die in december 1914 overgeplaatst werd naar Turkije.

Hij werd opgevolgd door de Generaal der Cavalerie Moritz Freiherr von Bissing, die na zijn dood in april 1917 vervangen werd door Generaal Ludwig Freiherr von Falkenhausen.

Aanvankelijk behoorde heel bezet België tot het generaal-gouvernement, maar toen het front in november 1914 aan de IJzer vastliep, zag de bezetter zich genooddaakt om het land in verschillende gebieden in te delen en zo beter te kunnen voldoen aan de civiele en militaire noden.

Het **Operationsgebiet** of de gevechtszone was de circa 25km brede frontzone. Hier was de krijgswet van kracht. Niemand mocht zijn gemeente verlaten.

In het **Marinegebiet** of de kustzone golden dezelfde regels als in het **Operationsgebiet**. Deze beide gebieden werden beheerd door het militaire bestuur van het Duitse IV^{de} leger. Dit gebied omvatte de kuststrook met Brugge en 52 omliggende gemeenten. Hier voerde Admiraal August Ludwig von Schröder het bevel over het *Marinekorps Flandern*.

Het **Etappengebied** was het rust- en bevoorradingsgebied van het Duitse leger. Hier had de legerleiding het voor het zeggen en werden de nodige arbeidskrachten en materialen opgeëist. In dit gebied waren de hospitalen, magazijnen, werkplaatsen, munitiedepots, bakkerijen, wasserijen, badinrichtingen, militaire rechtbanken, remises voor tram- en spoomaterieel, post- en telegraafdiensten.

Het grootste deel van West- en Oost-Vlaanderen behoorde tot dit **Etappengebied** van het IV^{de} Leger. Dit leger hield het front van het **Marinegebied** tot Armentières in Frankrijk. Het stond onder het bevel van hertog Albrecht von Württemberg en vanaf 1 maart 1917 van de Generaal der Infanterie Friedrich Bertram Sixt von Armin. Het *Allgemeines* of *Armee Oberkommando* of *A.O.K.* van het IV^{de} Leger was gevestigd in Tielt en van 14 mei 1917 tot 4 november 1917 in Kortrijk.

De afbakening van de gebieden werd, afhankelijk van de gebeurtenissen aan het front, soms gewijzigd. Zo werd bijvoorbeeld Kortrijk vanaf 12 juni 1917 uitgeroepen tot operatiegebied.

Tijdens de oorlog vertelde men dat, door het verschil van vrijheid voor de burgerbevolking, het **Operationsgebied** de hel was, het **Etappengebied** het vagevuur en het **generaal-gouvernement** de hemel...

Programma dag 1

Zaterdag 10 november 2012

- 09u00   Verzamelen in Peace Village, Nieuwkerkestraat 9A in 8957 Mesen
- 09u30   Vertrek per autocar naar Menen
- 10u00   Bezoek aan het *Deutscher Soldatenfriedhof 1914-1918* in Menen
- 11u30   Vertrek per autocar naar Wevelgem
- 12u00   Lunch in restaurant Chantilly, Lauwestraat 12 in 8560 Wevelgem
- 13u30   Vertrek per autocar naar Waregem
- 14u00   Bezoek aan het American Cemetery and Memorial *Flanders Field* in Waregem
- 15u15   Vertrek per autocar naar Sint-Juliaan
- 16u00   Bezoek aan Pond Farm, Roeselarestraat 7 in 8920 Sint-Juliaan
- 17u00   Vertrek per autocar naar Poperinge
- 17u45   Avondmaal in Amfora, Grote Markt 36 in 8970 Poperinge
- 19u30   Vertrek per autocar naar Lijssenthoek Military Cemetery in Poperinge
- 20u00   Avondactiviteit in de Westhoek: *goodbye-ee!*
- 22u30   Vertrek per autocar naar Peace Village in Mesen

Deutscher Soldatenfriedhof

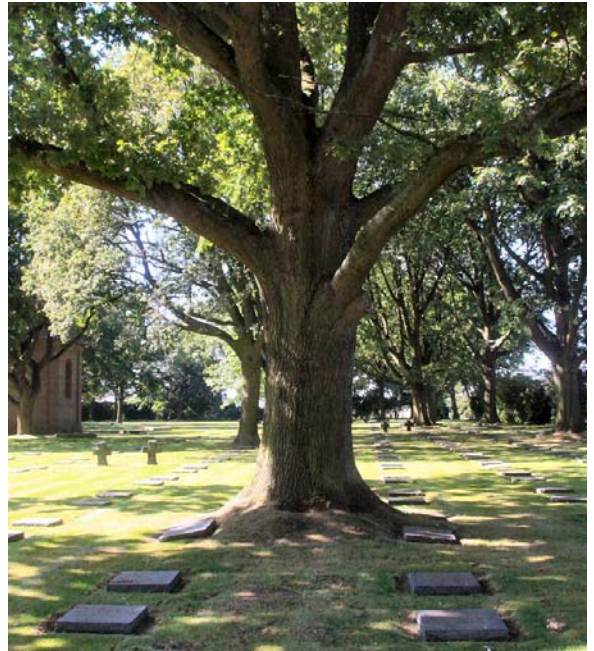
Menen 1914-1918

Geschiedenis

Menen werd van 14 oktober 1914 tot half oktober 1918 bezet door Duitse troepen. De stad lag slechts op een boogscheut van het front en maakte deel uit van het *Operationsgebiet*. Menen werd dan ook volledig ingericht om te voldoen aan alle noden van het Duitse leger en de oorlog.

Zo waren er in Menen veldkeukens, bakkerijen, bioscopen, badplaatsen en ontspanningsgelegenheden voor de soldaten. Ook werden er depots voor munitie, wapens, uitrusting en voorraden ingericht. In Menen en in de omliggende gemeenten werden vliegvelden aangelegd, het spoorwegnet grondig uitgebouwd en via de rivier de Leie werden munitie en goederen aangevoerd.

De bewoners van de stad waren onderworpen aan tal van dwingende en strenge maatregelen vanwege de Duitse militaire overheid. Zo moesten de burgers onderdak verstrekken aan de Duitse soldaten en officieren. Veel mannen werden ook verplicht tewerkgesteld bij het front of in Duitsland.

Om de gewonden en zieken te verzorgen had de Duitse bezetter nood aan hospitalen. Zo werd het Sint-Aloysiuscollege ingericht als *Kriegslazarett Nr. 11*. Ook gewonde krijgsgevangenen werden in deze hospitalen opgenomen. De gewonden die in één van de lazaretten overleden, werden begraven op de stedelijke begraafplaats bij het station of in de tuin van het Sint-Jorishospitaal.

Meenen Wald in juli 1932.

Tijdens de Derde Slag om Ieper, beter bekend als de Slag om Passendale, die plaats vond van 31 juli tot 10 november 1917, vielen er aan Duitse zijde veel slachtoffers en men had dringend een nieuwe begraafplaats nodig. Op de grens van Menen met Wevelgem werd een uitgedund bos in beslag genomen en ingericht als permanente militaire begraafplaats. De begraafplaats kreeg de naam *Ehrenfriedhof Meenen Wald* en het nummer 62. De begraafplaats werd ook aangeduid als 'Moskou bos' of 'Cimetière Allemande Porte de Courtrai' of 'Meenen Bosch n° 62'.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Na de oorlog, en nog tot in juni 1921, werden nog veel lichamen van Duitse soldaten die haastig begraven waren op fabrieksterreinen of in particuliere tuinen, overgebracht naar deze begraafplaats.

Zorg voor de begraafplaatsen

De zorg voor het *Ehrenfriedhof Meenen Wald Nr. 62* was tijdens de oorlog toevertrouwd aan een afdeling van het Duitse ministerie van Binnenlandse Zaken, het *Zentral Nachweise Amt für Kriegsverlustrte und Kriegergräber*. Na de eerste wereldoorlog waren er in 914 Belgische gemeenten graven van Duitse soldaten. Dat waren soms individuele graven of kleine perken tot maximaal tien graven. Maar er waren ook gemeenten zoals Beselare, Langemark, Moorslede, Passendale, Poelkapelle en Zonnebeke waar meerdere Duitse militaire begraafplaatsen waren, in grootte variërend van enkele honderden tot een paar duizend graven.

Meenen Wald, 22 juli 1931.

Meenen Wald, juni 1934.

Dit grote aantal begraafplaatsen werd in West-Vlaanderen op het eind van de jaren 1920 teruggebracht tot 170 en daarna, in het begin van de jaren 1930, tot 128, die allen ingericht waren op gronden die voor 30 jaar werden verpacht.

Na de oorlog kwamen de Duitse militaire begraafplaatsen in België aanvankelijk onder het toezicht van de Dienst der Militaire Graven *Services des Sépultures Militaires*. Deze dienst stelde onder andere bewakers aan voor toezicht op en onderhoud van deze begraafplaatsen.

Na het Duits-Belgisch verdrag van 1926 over de Duitse graven op Belgische bodem kwamen alle Duitse begraafplaatsen onder toezicht van de *Amtlicher Deutsche Gräberdienst in Belgien*. Alleen het *Studentenfriedhof* in Langemark en de begraafplaats *De Ruyter* in Roeselare werden verder onderhouden door de *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*, een particuliere organisatie, opgericht in 1919.

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen alle Duitse begraafplaatsen onder toezicht van de Belgische organisatie *Nos Tombes*, die, samen met het Rode Kruis, zorgde voor het onderhoud tot in 1954.

De Volksbond

In 1952 droeg de Duitse Bondsrepubliek in eigen land de zorg voor alle militaire begraafplaatsen over aan de *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*. Twee jaar later, in 1954, werd deze particuliere organisatie, na een nieuw akkoord tussen de Belgische en de Duitse regeringen, verzocht een definitieve oplossing te zoeken voor de verspreide begraafplaatsen in België.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Van 1955 tot 1959 werden in opdracht van en met middelen van de Duitse Bondsregering de toen nog 128 Duitse militaire begraafplaatsen in West-Vlaanderen samengevoegd tot vier grote verzamelbegraafplaatsen. Dit zijn Hooglede (8.247 doden), Langemark (44.304), Menen (48.049) en Vladslo (25.644).

De gronden werden door België voor eeuwig aan de Duitse oorlogsgravendienst geschonken. Van de ongeveer 220.000 Duitse slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog die in West-Vlaanderen vielen, rusten er vandaag nog ongeveer 127.500 op die vier grote begraafplaatsen. De *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge* staat in voor het onderhoud.

Op de begraafplaatsen van het Britse Gemenebest bleven 1.424 Duitse soldaten definitief begraven, daarenboven rust er nog één Duitse officier, Luitenant Wolfgang Kühne, op de stedelijke begraafplaats van Wervik. Bij de overbrenging van de Duitse graven naar Menen werd zijn graf vergeten. Zijn naam wordt onterecht vermeld in de registers van de begraafplaats Langemark.

Aan de Franse zijde van de grens, in Halluin en in Wervicq-Sud, bleven de oorspronkelijke Duitse begraafplaatsen wel behouden. Daar werden immers andere akkoorden gesloten met de Duitse Bondsrepubliek.

Over het aantal doden dat rust op Meenen Wald bestaat geen absolute zekerheid. In de registers vermeldt men 48.049 doden, op de muur van het ingangsbouwwerk staat 47.864 te lezen. Slechts 35 doden bleven onbekend. Dit komt omdat bij de grote hergroepering uit de jaren 1955-1959 alle onbekenden overgebracht werden naar het *Kameradengrab*, het massagraf, op de begraafplaats van Langemark. Alle oorspronkelijk in Menen begraven doden bleven in Menen rusten, ook de onbekenden, al werden al de stoffelijke resten naar een ander perk (M) binnen de begraafplaats overgebracht.

Meenen Wald is niet alleen de grootste begraafplaats van de vier, zowel naar oppervlakte als naar aantal graven. Het is ook de grootste Duitse militaire begraafplaats van de Eerste Wereldoorlog op het Europese continent.

Situering

Het *Deutscher Soldatenfriedhof Menen 1914-1918* ligt aan de Groenestraat 350, vlak bij de spoorweg, aan de noordoostelijke stadsgrens van Menen met Wevelgem. De begraafplaats ligt voor een klein stukje (de hoek rechts vooraan) op het grondgebied van Wevelgem maar wordt uitsluitend onder 'Menen' vermeld omdat naast de grootste oppervlakte ook de ingangspoort, het hoofdgebouw en de kapel op Meens grondgebied liggen. De totale oppervlakte bedraagt nu 21.910m² of bijna 2,2ha.

Uitzicht

Door een smeedijzeren hek, gevat in een breukstenen ommuring, betreedt men de begraafplaats via het poortgebouw uit rode baksteen. In de ontvangstruimte kan men de registers met de namen raadplegen en in het bezoekersregister kan men zijn indrukken en opmerkingen kwijt.

De indrukwekkende dodenakker met bijna rechthoekig grondplan is bezaaid met meer dan 2.400 platliggende stenen van Belgisch gepolijst graniet, een grijze kalksteen met kleine witte vlekjes.

Deze grafstenen, 52cm in het vierkant en met maximaal 20 namen, vermelden de naam, de rang en de sterfdatum. Vroeger waren de namen gegraveerd op een koperen plaatje dat op een houten kruis bevestigd was. Pas in de jaren 1970-1972 werd overgegaan tot het beitelen van de namen in graniet. In 1991 werden alle grafstenen vernieuwd.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Tussen de naamstenen rijzen, verspreid over de dodenakker, kleine kruisen op uit de grond. Deze kruisen uit roestbruine basaltlava, een zeer hard vulkanisch gesteente, staan per twee opgesteld. In totaal zijn er 15 paar van deze kruisen. Zij dienen enkel als ornament en duiden geen graf aan.

Deze begraafplaats is een oase van rust, omgeven door een waardevol landschappelijk gebied. Het gebruik van grote grasvlakten in combinatie met de boomsoorten eik en tamme kastanje, en de liguster- en rododendronplanten aan de rand van de begraafplaats, accentueren de stilte. Deze eenheid met de natuur bezorgt de bezoeker een intiem en sfeervol gevoel, men kan er werkelijk de stilte proeven.

Oude, originele grafstenen werden hier en daar als versiering tussen de randbegroeiing opgesteld. De funeraire symboliek werd ook hier ten volle benut. De begraafplaats is aan de linkerkant voor een stuk omgeven door een watergracht als symbool voor de Styx, de dodenrivier uit de Griekse mythologie.

De eik met zijn sterke stam en grote kruin met dik loof, de heilige boom bij de Germanen en de Kelten, is het zinnebeeld voor herbergzaamheid, materiële en spirituele kracht, macht, stoerheid en levensduur. Hij staat symbool voor de macht over de dood en dus voor de eeuwigheid, in tegenstelling tot de sterfelijkheid. De eik staat ook voor statigheid en verhevenheid. Met het aanplanten van eiken wilde men de doden geborgenheid en veiligheid verschaffen en hen allen verheffen.

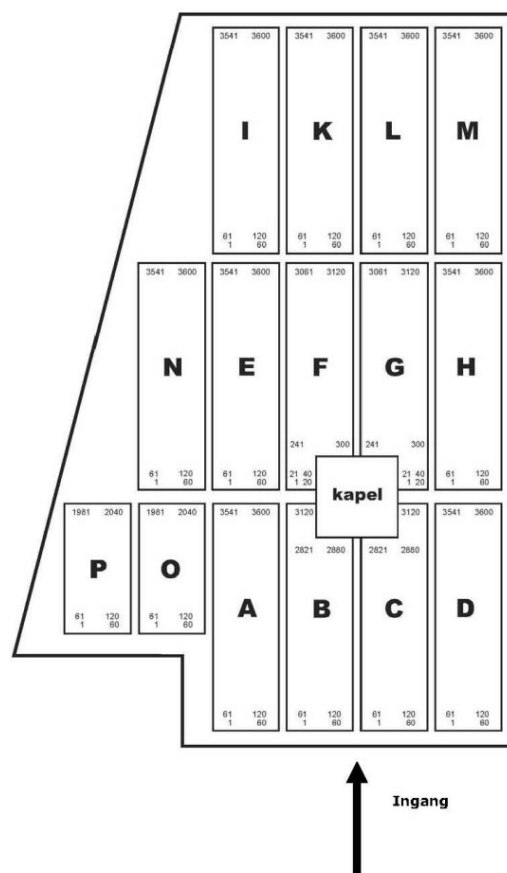

Indeling

De site werd opgesplitst in 15 perken, aangeduid met de letters 'A' tot 'P', met uitzondering voor 'J'. Sommigen beweren dat de letter 'J' opzettelijk niet gebruikt werd omdat het de beginletter is van het woord *Jude* of Jood maar dat klopt niet. In de eerste plaats werd de begraafplaats heraangelegd in 1957-1958, dus na de Tweede Wereldoorlog, met de volle kennis van alle gruwelen van de Holocaust en na de berechting van de nazikopstukken. In de tweede plaats waren veel Duitse soldaten die meestreden en ook stierven in de Grote Oorlog Joden, zij liggen dan ook tussen hun kameraden begraven. In Meenen Wald liggen 38 Joden begraven, bij hun naam staat geen kruisje maar 'gef' voor *gefallen* of gesneuveld. De verklaring voor het ontbreken van de letter 'J' is heel eenvoudig. In het Hoogduits worden de hoofdletters I en J nagenoeg op dezelfde wijze geschreven. Het gebruik van deze beide letters zou hier verwarring doen ontstaan, en dat is niet de bedoeling.

Alle doden, ook de onbekenden, die tijdens de oorlog hier al hun laatste rustplaats hadden werden, zoals eerder gezegd, ontgraven en opnieuw begraven en gegroepeerd op het perk 'M'. De stoffelijke resten van de doden, afkomstig van de stedelijke begraafplaats van Menen, werden ondergebracht in perk 'H'.

Blokindeling Deutscher Soldatenfriedhof Menen 1914-1918

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Rondom de kapel treft men acht gebogen granieten tafels aan. De eerste tafel draagt een speciale tekst:

*Diese Tafeln tragen
die Namen der Gräberstätten
von denen Sie kamen nach
Menen-Wald Schlachtfeld –
Soldatengrab – nimmt Gott
in die Hände und sein Siegel
bleibt dort bis zur Zeitenwende.*

Deze tafels dragen de namen van de grafsteden van waar zij naar Menen-Wald kwamen Slagveld – Soldatengrab – neemt God in de handen en zijn stempel blijft daar tot het einde der tijden.

De zeven andere tafels vermelden de namen van 53 verdwenen begraafplaatsen uit het zuiden van de provincie West-Vlaanderen van waaruit de stoffelijke resten van de Duitse doden in de jaren 1955-1959 naar hier overgebracht werden. Enkel de resten van de geïdentificeerde doden werden naar hier overgebracht. De onbekenden werden (en worden nog steeds) overgebracht naar het Kameradengrab of massagraf in Langemark, zoals al eerder vermeld.

De kapel

Recht tegenover de ingang, op het einde van de perken B en C, bereikt men via de enige geplaveide weg de kleine, robuuste, achthoekige kapel. De bouw van de muur rond de begraafplaats, het poortgebouw met de bezoekersruimte, de kapel, en de heraanleg in de jaren 1957-1959 gebeurde onder de deskundige leiding van de Duitse hoofdarchitect Robert Tischler. Hij was de voornaamste Duitse architect van militaire begraafplaatsen en gedenktekens.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Reeds in juni 1929 stelde hij een team samen dat moest instaan voor zowel het ontwerp als de uitvoering van de bouwsels. De ploeg van Tischler had lange tijd als standplaats München, maar in 1967 verhuisden zij naar Kassel. Robert Tischler overleed in 1959.

De bruine achthoekige zandstenen kapel staat centraal op deze begraafplaats. Ook hier werd teruggегrepen naar het verleden. Dergelijke types van ronde of achthoekige gebouwtjes werden in de Byzantijnse periode gebouwd als blijvende herinnering aan of als begraafplaats van een overledene. Deze kapel is een constructie waarvan de onderdelen gelijklopend rond een centrale verticale as gebouwd zijn.

Een reliëf met een zwevende en bazuinblazende engel fungeert als monumentale sluitsteen boven de toegangsdeur die met koper beslagen is. Deze steen werd ter plaatse gekapt door een onbekende Duitse kunstenaar.

De engel is de boodschapper van God en is tevens de beschermer van de mens. De bazuin verwijst naar de dag van het Laatste Oordeel, de dag waarop de engelen op de hemelse bazuinen zullen blazen en waarna alle overledenen uit de dood zullen opstaan.

De bronzen deurknop is een gestileerde leeuwenkop.

Het interieur van deze kapel bestaat uit één bakstenen kruisgewelf.

De steunpilaar rust op een Grieks kruis met vier wakende leeuwen.

Rechts: de sobere muurdecoratie met mozaïeken en goudkleurige gestileerde motieven die verwijzen naar de christelijke leer.

Pilasters delen de wand in acht gelijkvormige panden. **Pand 1** vormt de ingang.

Pand 2, links van de deur, draagt bovenaan de letters die verwijzen naar de naam Jezus. Centraal bevindt zich een Grieks kruis versierd met vissen en een druivenrank, omgeven door vier gestileerde duiven. De vissen staan voor de boete. De druivenrank is bij de christenen een embleem van redding en verlossing. De duif is naast haar algemeen bekende betekenis van vrede ook het teken voor verzoening. Ze stelt de ziel van de overledene voor, die opvliegt naar het paradijs en is het symbool van de eeuwige rust en vrede (R.I.P. – requiem in pacem - rust in vrede). Onderaan staat een palmboom afgebeeld en daaronder staat een tafel of lessenaar.

In **pand 3** en **7** bevindt zich een halfroond venster, afgewerkt met een bronzen omlijsting en een goudkleurige mozaïeken omranding. Dit zijn de twee enige lichtbronnen in deze sombere herinneringsplaats. Onder deze vensters bevindt zich een handgeslagen koperen, gedeeltelijk verguld en gepatineerd gedachtenisschrijn. Daarin werden vroeger de 18 registers (9 in ieder schrijn) bewaard met de namen, rang of functie, regiment of eenheid en de sterfdatum van de hier rustende doden. Deze registers bevinden zich nu in de ontvangstruimte.

Pand 2

	JHS	
Duif		Duif
	Kruis	
Duif		Duif
	Palmboom	

Pand 4

	Christusmonogram	
Engel		Engel
	Jeruzalem	
Engel		Engel
	Boom	

Pand 4 is gedecoreerd met het Christusmonogram. Centraal staat het hemelse Jeruzalem omringd door vier engelen. Een engel heeft een weegschaal in de hand en een ander blaast op een bazuin, weer een duidelijke verwijzing naar het laatste oordeel en de wederopstanding. Daaronder is een boom afgebeeld.

Pand 5 toont ons een mozaïek van Christus aan het kruis.

Op **pand 6** komt het Christusmonogram voor onder de vorm van een ster, terwijl het centrale Christusteken omringd wordt door de symboliek verwijzend naar de vier evangelisten: een leeuw (Marcus), een os (Lucas), een engel (Mattheüs) en een adelaar (Johannes). Onderaan is opnieuw het boommotief aanwezig.

Pand 6

	Christusmonogramster	
Marcus Leeuw		Lucas os
	Christusmonogramster	
Mattheus Engel		Johannes adelaar
	Boom	

Pand 8

	Duif met palmtak	
Wijnkelk		Korenaren
	Lam Gods	
Alfa		Omega
	Eikenboom	

Op **pand 8** zien we verschillende eucharistische motieven: de wijnkelk met druiventrossen; gestileerde korenaren als teken van de wederopstanding en het lam als symbool voor Christus als het Lam Gods; het alfa- en het omegateken, de eerste en de laatste letter van het Griekse alfabet, symbool voor het begin en het einde, een allesomvattende metafoor van het 'zijn'. Ook hier vinden we een boom, een gestileerde eikenboom en een tafel.

De vier gestileerde bomen op de panden 2, 4, 6 en 8 verwijzen naar de vier seizoenen. De even panden 2, 4, 6 en 8 tellen telkens 7 symbolen.

De vloer is samengesteld uit rode grove mozaïek en Rijnkiezelpleistersteen.

Aan de achterzijde van deze kapel, tegen buitenpand 5, is een groot bakstenen kruis als reliëf in de muur verwerkt.

De begraafplaats werd in haar huidige vorm (met ingangsbouwwerk en kapel) aangelegd in de periode 1957-1958. Alle bouwwerken werden uitgevoerd door Duitse bedrijven en met Duitse materialen. Ook de mozaïeken, schrijnen, deuren, het meubilair, het smeedwerk en de beeldhouwwerken werden door Duitse firma's, ambachtsslui en kunstenaars gemaakt.

De kostprijs van de werken bedroeg 815.000 DM, omgerekend ongeveer € 408.000, en dit meer dan vijftig jaar geleden. De kosten werden gedragen door de Volksbond.

De doden

De meeste doden zijn natuurlijk frontsoldaten maar er rusten hier ook edelen, een apotheker, piloten, dragonders, kurassiers, huzaren en ulanen, muzikanten, burgers, een aalmoezenier en zelfs enkele vrouwen. Daarnaast vinden we ook graven van enkele Russische krijgsgevangenen.

Het Duitse (en vooral Pruisische) leger telde traditioneel veel adellijke personen in haar rangen. In de meeste adellijke families was het immers traditie dat één of meerdere zonen dienst namen in het leger. Zij doorliepen meestal de beste militaire scholen en klommen zo vrij vlug op tot een officiersrang.

In het begin van de oorlog vond men ze nog vooraan, strijdend en leidend, maar hun blauwe bloed maakte hen niet immuun voor de dood op het slagveld.

Ook in Menen liggen enkele edellieden begraven. Toch komt de adel op de Duitse begraafplaatsen niet zo veel voor, omdat hun lichamen meestal naar Duitsland gerepatriëerd werden om er bijgezet te worden in de familiekerker of op het (nu verdwenen) ereperk in Berlijn. Opmerkelijk is dat de meeste Duitse adel die hier begraven ligt, sneuvelde bij het begin van de oorlog.

Enkele voorbeelden:

Major Alexander Freiherr von Bernowik, † 11.11.1914, **G 0463**

Hauptmann Albert Freiherr von Werthern, † 09.11.1914, **H 2937**

Leutnant Thure Graf von Klinckenström, † 17.11.1914, **I 1046**

Eigenaardig: twee gesneuvelden met identieke adellijke naam en voornaam en ook dezelfde graad:

Leutnant Kurt Bock von Wülfingen, RJR 15 Rgt Stab, † 21.11.1914, **F 1512**

Leutnant Kurt Bock von Wülfingen, Garde Gren Rgt 2, † 09.12.1914, **G 0823**

Officieren met een hoge rang komen heel weinig voor. De hoogste rangen op deze begraafplaats zijn Oberstleutnant (luitenant-kolonel), Major (majoor), Hauptmann (kapitein) en Oberleutnant (eerste luitenant). Hier zijn geen graven van kolonels of generaals.

Oberstleutnant Friedrich Linker, Kom d JR 143, † 08.11.1914, **G 1725**

Major Wilhelm Argelander, IR 132, † 07.11.1914, **G 1728**

Hauptmann Hans Breithaupt, 105 RI Brig Stab, † 22.03.1916, **H 2290**

Oberstleutnant Joachim Marggraff, RIR 73, † 25.04.1918, **I 3023**

Duitsland trok in augustus 1914 ten oorlog met een muziekkapel aan het hoofd van de troepen die naar het front vertrokken. Tamboers en klaroeners ontbraken niet. Als we tussen de grafstenen stappen, vinden we ook de namen van muzikanten:

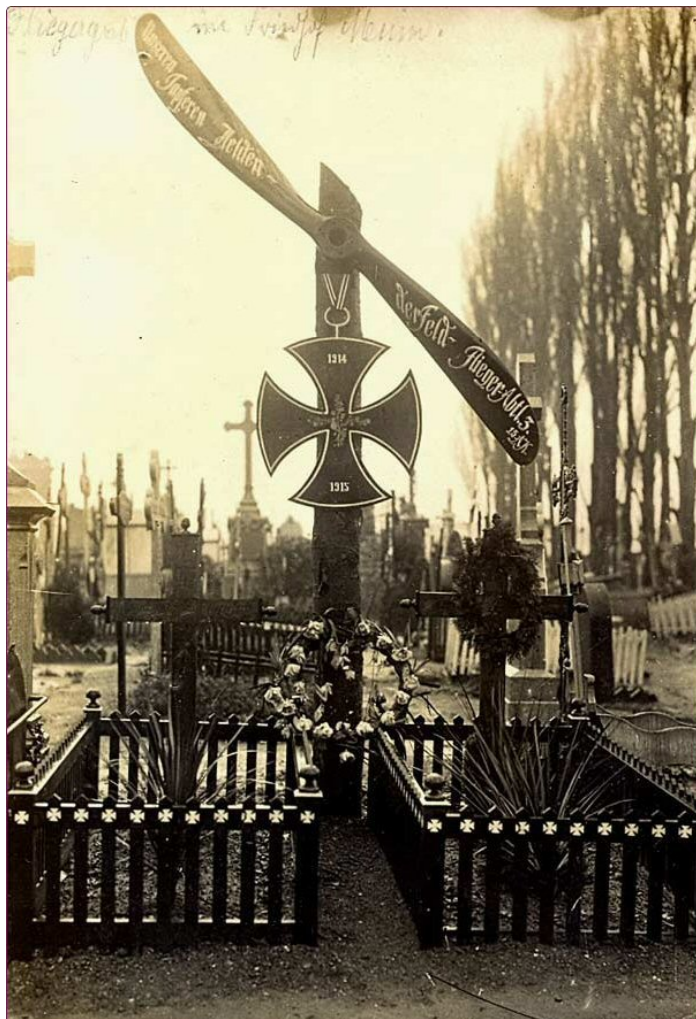
Hornist Johann Pfannkuch, JR 78, † 04.10.1917, **F 1910**

Hornist Franz Boganski, JR 450, † 25.04.1918, **G 0003**

Tambour Johann Lehmann, RJR 242, † 25.10.1914, **G 0621**

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Er rusten ook heel wat piloten op de begraafplaats Meenen Wald.

Veel vliegeniers kregen eerst op een burgerlijk kerkhof een graf en de grafversiering die gemaakt werd was mooi, sober, passend, en vooral origineel.

Hiernaast een foto van de graven van *Offiziers-Stellvertreter* Karl Wipperfürth (**H 2782**) en *Hauptmann* Hermann Thumm (**H 2781**) van de *Fliegerabteilung 3* op de oude stedelijke begraafplaats van Menen.

Als dwarsbalk voor het kruis werd de houten schroef van een vliegtuig gebruikt, versierd met het opschrift: "Unseren tapferen Helden – der Feld-Flieger-Abteilung 3". De vliegeniers sneuvelden samen in Hollebeke op 9 mei 1915.

Waar hard en fel gevochten werd, had men nood aan hospitalen of lazaretten. Sommige waren ver van het krijgsgewoel verwijderd, zoals het Lazarett nr. 11 in het Sint-Aloysiuscollege in Menen. Andere waren echte veldhospitalen, dicht bij de frontlijn.

Dat het er gevaarlijk werken was, bewijzen de namen van artsen en medisch personeel op de grafstenen.

Dr Julius Hey, Stabartz, 1 SK XV AK, † 05.12.1914, **G 1866**
 Dr Walther von Forster, Unterartz, IR 73, † 28.10.1914, **H 0457**
 Erich Ehrenfreund, Oberapotheker, San Kp 270, † 23.10.1918, **C 2838**
 Vera von Arnsberg, Schwester, † 12.04.1917, **K 2694**
 Therese Herrnstein, Krankenschwester, † 18.01.1915, **K 3355**
 Else Stöhr, Schwester, † 23.09.1918, **K 2171**

Er zijn ook de graven van twee Duitse soldaten uit de Elzas, die de Franse nationaliteit hadden:
 Hervé François, 5 Landwehr Jägerregiment 156, **H 0288**
 Jakob Masson, Offizier RIR 238, ° 15.01.1888, † 01.05.1915 in Roeselare, **P 1718**
 Jakob woonde in de Rue du Colombiers 35 Mulhouse/Rhin, France.

Slachtoffers die specifieke functies vervulden:
 Georg Ebermeier, Bäcker, † 26.12.1914, **K 2835**
 August Gaida, Bauarbeiter, † 15.08.1918, **K 1674**
 Sinus Fechner, Ingenieur, † 12.08.1917, **K 2574**
 Gustav Beecht, Telegraphist, † 05.05.1918, **K 1253**
 Josef Nitschke, Train-Fahrer, † 04.11.1917, **K 1967**
 Tini Strauz, Zivilangestellte, † mei 1917, **H 2929**

Russische krijgsgevangenen:
 Sergei Morkin, Arb Btl 68, † 09.10.1917, **I 3132**
 Ludwig Kalkofski, Russenlager Geluwe 51.57, † 13.04.1917, **K 2693**
 Wasili Lichatschew, † 30.08.1917, **K 2519**

Overbrenging van een soldatenlijk uit Vlaanderen

Dit verhaal van R. J. uit Berlijn verscheen in het tijdschrift 'Kriegsgräberfürsorge – Mitteilungen und Berichte vom Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V. – Heft 8 – August 1925 – 5. Jahrgang'.

Mijn zoon was in april 1918 bij de stormloop op Mesen bij Waasten (Vlaanderen) gesneuveld. In mei 1918 verkreeg ik de toestemming om zijn stoffelijk overschot te repatriëren, maar toen ik aan de Duits-Belgische grens kwam, werd de verdere reis mij verboden omdat er een nieuw offensief aan de gang was.

Ook in de herfst van 1918 kon ik het lichaam van mijn zoon niet overbrengen, omdat Menen, waar hij op de begraafplaats *Meenen Wald* begraven lag, opnieuw in handen van de vijand gevallen was.

De hyperinflatie van 1922-1923 maakte de overbrenging financieel onhaalbaar. Tijdens de bezetting van het Ruhrgebied in 1923-1924 door Belgische en Franse troepen was de overbrenging niet toegelaten.

Nu ondernam ik een nieuwe poging. Ik droeg de volledige overbrenging over aan de heer Alfred Heinz in Brussel, die mij door de afgevaardigde van de *Service des Sépultures Militaires* in Brugge aanbevolen was.

In overleg met de familie zette hij de datum voor de ontgraving vast. Op mijn wens werd 7 april, om 9u in de voormiddag, vastgelegd. Ik wil hierbij opmerken, dat de dag van overbrenging slechts eenmaal vastgelegd kan worden. Wanneer de ontgraving op de vastgestelde dag niet kan doorgaan, dan is alle moeite vergeefs geweest.

Nadat ik mijn paspoort en visum, het overlijdensattest van de gesneuvelde en de schriftelijke toestemming van de Duitse en Belgische overheden voor de repatriëring verkregen had, reisde ik naar Brussel, waar de heer Heinz mij in het station opwachtte.

Wij reisden over Oudenaarde naar Menen. De volgende ochtend begaven we ons per auto naar de begraafplaats *Meenen Wald* die op ongeveer driekwartier rijden van Menen ligt. De zware eikenhouten kist met de zinken binnenkist was al eerder ter plaatse gebracht.

De begraafplaats *Meenen Wald* ligt in een mooie, stille omgeving. Ze is redelijk groot: 2.886 Duitse soldaten hebben hier hun laatste rustplaats gekregen. De begraafplaats is rondom door een brede gracht en een houten afsluiting omgeven. Bij de ingang bevindt zich het huis van de bewaker, die de begraafplaats ook onderhoudt. De paden en graven liggen er verzorgd bij, de kruisen staan mooi rechtop en in rechte lijnen. Jammer genoeg zijn de namen van onze Duitse helden op de kruisen door verwerking en door de aangroei van korstmossen en mossen onleesbaar geworden.

Het grafkruis van mijn zoon had ik vier jaar geleden door een schilder opnieuw laten verven, zodat het nog niet te lijden had onder de weersinvloeden. Terwijl ik een kijkje nam op de begraafplaats, kwamen twee Belgische officieren vanuit Roeselare aan. Zij controleerden mijn documenten en aan de hand van een meegebracht register van de begraafplaats en een grondplan bevestigden zij de plaats van ontgraving.

De bewaker en een werkman verrichtten deze zware taak. De Belgische officieren waren hoffelijk en meelevend. Ook enkele toeschouwers die aangekomen waren, deelden in mijn verdriet.

Nadat de zinken kist verzegeld en in de eikenhouten kist geplaatst was, volgde de overbrenging naar de lijkwagen, die de stad Menen ter beschikking gesteld had, en de rit naar het station. Het was een goede lijkwagen, de paarden waren met zwarte kleden bedekt. In het station werden de nodige formaliteiten voor het vervoer per spoor vervuld. De vergunning, afgeleverd door het Belgische ministerie van Oorlog, gold ook als paspoort voor het lichaam van mijn zoon.

Toen we in de late avond in Brussel aankwamen met het personenrijtuig en de daaraan gekoppelde goederenwagen met de kist, waren de spoorwegbeambten zeer voorkomend. Zij zorgden ervoor dat beide rijtuigen aan de eerstvolgende trein naar Aken gekoppeld werden en ik mijn reis kon verderzetten.

's Anderendaags kon ik vanuit Aken mijn reis verderzetten via Mönchengladbach, Düsseldorf, Hagen, Unna tot Soest. Van hier uit rijdt er 's nachts een goederensneltrein rechtstreeks naar Berlijn, en die nam de goederenwagen met de kist mee. De volgende avond al kwam de wagon hier aan en de volgende dag kon ik mijn lieve jongen in vaderlandse aarde laten bijzetten.

Ik wil er nogmaals op wijzen dat de begraafplaats *Meenen Wald* goed onderhouden wordt. Er werd mij verzekerd, ook op papier, dat het ten allen tijde toegelaten is, kransen op de graven van de Duitse helden neer te leggen. Omdat er ter plaatse weinig bloemen voorhanden zijn is het aan te bevelen het bedrag voor de krans aan de bewaker over te maken via de diensten van de *Volksbund*. De bewaker zal er dan met de plaatselijke tuinders voor zorgen dat de bloemen of kransen bij het juiste graf neergelegd worden.

Meenen Wald in juli 1932.

Afbeeldingen bij dit artikel:

Pagina's 7 (Blokindeling) en 10 (panden): 't Wingheroen, tijdschrift van de Heemkring Menen, themanummer 'De Duitse militaire begraafplaats Menen 1914-1918', nr. 107 – 32ste jaargang, nr. 1 september 2008.

Foto's bij dit artikel:

- Alle zwart/wit foto's : met toestemming van de Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Kassel, Duitsland.
- Alle kleurenfoto's: © Leontine Vandenbussche.

Bronnen:

- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis Brussel, Archief 'Cimetières Militaires Allemandes'.
- Belegunslite Deutscher Soldatenfriedhof Menen 1914-1918, Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Kassel, Duitsland.
- De Inventaris van het Wereldoorlogerfgoed – Duitse militaire begraafplaats (Menen – WOI), <https://inventaris.onroenderfgoed.be/woi/relict/1675>
- Deutsche Soldatengräber des Ersten Weltkrieges in Flandern, Herausgegeben von der Bundesgeschäftsstelle des Volksbundes Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Kassel, Deutschland.
- Die Deutschen Soldatenfriedhöfe des Ersten Weltkriegs in Flandern, Anette Freitag & Thomas Van Driessche, Relicta 7 (2011), 163-238, <https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/RELT/7/RELT007-008.pdf>
- Duits militair kerkhof, Philippe Haeyaert, tijdschrift WIBILINGA, Jaargang 9 Nr. 3.
- Kriegsgräberfürsorge – Mitteilungen und Berichte vom Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V. – Heft 8, August 1925, 5. Jahrgang.
- Kriegsgräberfürsorge – Mitteilungen und Berichte vom Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V. – Heft 6, Juni 1934, 14. Jahrgang.
- 't Wingheroen, tijdschrift van de Heemkring Menen, themanummer 'De Duitse militaire begraafplaats Menen 1914-1918', nr. 107 – 32ste jaargang, nr. 1 september 2008.
- Website <http://www.menenwald.be/>
- Website <http://www.volksbund.de/kriegsgraeberstaetten.html>

American Cemetery and Memorial Flanders Field

De Verenigde Staten in oorlog

Op 2 april 1917 riep president Woodrow Wilson het Congres in een speciale zitting bijeen. Na het uitspreken van een met zorg voorbereide toespraak stelde hij voor om de oorlog te verklaren aan Duitsland. Zijn voorstel werd, op een paar onthoudingen na, unaniem goedgekeurd. Op 6 april 1917 verklaarden de Verenigde Staten de oorlog aan Duitsland. In mei 1917 werd de dienstplicht ingevoerd voor alle mannen van 21 tot 31 jaar.

Generaal Pershing

De ontwikkeling van de *American Expeditionary Forces (A.E.F.)* kwam traag op gang. Wanneer generaal Pershing op 26 mei 1917 als opperbevelhebber van het A.E.F. werd aangesteld, bestond het nationaal leger uit slechts 135.000 manschappen. Eind juni 1917 waren er iets meer dan 16.000 Amerikaanse soldaten aangekomen in Frankrijk. Tegen eind 1917 was dat aantal tot 180.000 aangegroeid. Het merendeel van de troepen moest nog getraind worden.

Bij zijn aankomst in Frankrijk stond Pershing reeds bekend om zijn koppigheid. Zo aanvaardde hij niet dat een Amerikaanse divisie onder het bevel van andere geallieerde generaals zou staan. Pershing weigerde ook om zijn troepen op te splitsen om de uitgedunde Franse eenheden aan te vullen.

Amerikaanse troepen in België

In België werden vier Amerikaanse divisies ingezet: de 27th New York Division, de 30th Old Hickory Division, de 37th Buckeye Division en de 91st Wild West Division. Voor alle duidelijkheid: een *U.S. Division* telde ongeveer 25.500 manschappen, heel wat meer dan een Britse (11.800), Franse (11.400), Duitse (12.300) of Belgische (10.000).

27th Infantry Division 'New York'

Bevelhebber: *Major-General John F. O'Ryan*

De 27ste divisie maakte sedert 5 juli 1918 deel uit van het Britse Tweede Leger en zou van 18 augustus tot 4 september ingezet worden bij de zogenaamde 'leper-Leie slag' bij Vierstraat en Kemmel.

Het embleem is een 'N.Y.' in monogram met de zeven belangrijkste sterren van het sterrenbeeld Orion (stier). Dit werd gekozen omwille van de fonetische gelijkenis met de naam van de bevelhebber (*O'Ryan = Orion*) van de divisie.

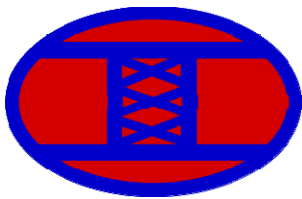
Op 28 april 1918 kregen de eerste eenheden van deze divisie uiteindelijk het bevel tot inschepen. Ze betrokken uit de havens van Newport News en Hoboken (New Jersey). Acht dagen later zetten ze voet aan wal in de Franse havens Brest en Saint-Nazaire. De laatste eenheden van de divisie zouden op 7 juli 1918 in Frankrijk aankomen.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

30th Infantry Division 'Old Hickory'

Bevelhebber: *Major-General* Edward M. Lewis

'Old Hickory' was de bijnaam voor Andrew Jackson, de zevende president van de Verenigde Staten. Hij was vermaard omwille van zijn overwinning op de Engelsen in 1812. De uitdrukking betekent letterlijk 'oude notenboom' maar wordt gebruikt om sterke, taaie mensen mee aan te duiden. Na de oorlog werd het schouderinsigne voor de divisie vastgelegd: het moest horizontaal gedragen worden. Nochtans ziet men, als men het rechtop zet, duidelijk de 'O' van 'Old' en de 'H' van 'Hickory' met daarin het getal '30' in Romeinse cijfers (XXX).

De divisie werd tussen 7 mei en 2 juli 1918 met 25 Britse transportschepen naar de havens van Glasgow, Liverpool, Londen en Brest overgebracht. De 30ste divisie maakte sedert 5 juli 1918 deel uit van het Britse Tweede Leger en zou van 18 augustus tot 4 september ingezet worden bij de zogenaamde 'Ieper-Leie slag' bij Voormezele.

37th Infantry Division 'Buckeye'

Bevelhebber: *Major-General* Charles S. Farnsworth

De 37ste divisie werd in België ingezet bij het eindoffensief dat op 28 september 1918 van start ging onder leiding van koning Albert I.

Deze divisie werd gevormd met manschappen van de *National Guard* uit Ohio. Na hun training in Camp Sheridan, Ohio, werden ze in mei 1918 op de trein gezet naar Camp Lee, Virginia en Upton, New York.

Op 18, 19 en 20 oktober 1918 kwam de divisie per trein naar Vlaanderen in de zone Tielt-Meulebeke-Pittem. In de nacht van 30 op 31 oktober loste deze divisie de Fransen af in de omgeving van Olsene. In de morgen van 31 oktober ging het offensief met als einddoel de Schelde van start.

91st Infantry Division 'Wild West'

Bevelhebber: *Major-General* William H. Johnston

De naam *Wild West* verwijst naar de geografische ligging van de staten waaruit de manschappen van deze divisie afkomstig waren. Voor velen was het inderdaad nog het Wilde Westen. De 91ste divisie was samengesteld uit vrijwilligers en dienstplichtigen uit de staten Montana, Nevada, Wyoming, Utah, Washington, Oregon, California en Idaho.

Na een intensieve training van tien maanden vertrokken de eenheden tussen 19 en 21 juni 1918 voor een zesdaagse treinreis naar de oostkust. Op 6 juli scheepten de mannen in voor hun Atlantische overtocht en kwamen op 17 juli aan in Liverpool en Glasgow. Van daar ging de reis opnieuw per trein naar Southampton, waar schepen wachtten om hen naar Le Havre te brengen. Op 23 juli 1918 kwamen de eerste troepen aan op het Franse vasteland.

Op 26 september 1918 ging de 91ste divisie naar het Argonne front. Daar zou ze voor het eerst in de strijd ingezet worden. Tot ieders verbazing werd hun eerste slag tegen de Duitse troepen een groot succes. Op 15 oktober kwam het bevel om naar de regio Ieper te vertrekken.

Op zondag 20 oktober marcheerde de divisie vanuit Ieper en Sint-Jan richting front: Oostnieuwkerke, Roeselare en Rumbeke. Daar werd de 91ste divisie ingezet bij het eindoffensief dat op 28 september 1918 van start gegaan was. Doel was ook de Schelde, en het oversteken ervan, ter hoogte van Oudenaarde.

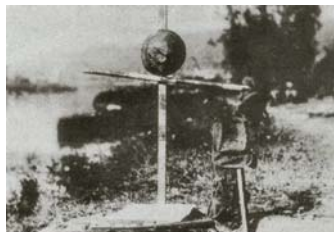
Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

De rol van de Amerikaanse divisies in de regio Waregem-Oudenaarde is weinig bekend omdat ze, in tegenstelling tot andere Amerikaanse divisies die een eigen sector hadden en onder hun eigen bevelhebber streden, hier werden toegevoegd aan het XXX^{ste} Corps van het Franse Zesde Leger (*Général Degoutte*) onder de algemene leiding van koning Albert I.

De American Graves Registration Service

De taak van de *American Graves Registration Service (A.G.R.S.)* was van een nooit geziene omvang. Duizenden stoffelijke resten werden ontgraven en gerepatriëerd of overgebracht naar één van de acht permanente Amerikaanse militaire begraafplaatsen, verspreid over Europa. De activiteiten van de AGRS beoogden slechts één doel: de laatste wens van de naaste familieleden op een waardige wijze uitvoeren.

De taak van de AGRS bestond erin om, van zodra het gebied als veilig werd beschouwd, de aangegeven individuele graven aan te duiden met een merkpaaltje, waarop een metalen identificatieplaatje werd bevestigd. Zodra het verloop van de oorlog het toeliet, werd het merkpaaltje vervangen door een tijdelijk houten kruis met een aluminium identificatieplaatje. Na de wapenstilstand werd alles zo vlug mogelijk in kaart gebracht.

Op 31 mei 1917 werd Charles C. Pierce, een majoor op rust, door het ministerie van Oorlog gevraagd om de *Overseas Graves Registration (O.G.R.)* op te richten en om toezicht te houden op de werkzaamheden in Europa. Majoor (later kolonel) Pearce had gelijkaardig werk verricht na de Filippijnse oproer (1899-1902) waarbij hij 4.234 Amerikaanse gesneuvelden binnen twee jaar had gerepatriëerd en alle lichamen had geïdentificeerd.

De dienst begon haar taak in Europa met twee hogere officieren en vijftig man van passende rang. Naarmate de werken evolueerden (met al vlug toezicht op 73.000 graven) werd deze *Unit* snel een *Department* met in totaal 150 officieren en 7.000 personeelsleden. Bij aankomst in Europa in oktober 1917 was hun eerste taak de identificatie van de lichamen en het lokaliseren en opmeten van alle Amerikaanse graven per regio.

Wanneer de omstandigheden het toelieten om permanente houten kruisen aan te voeren, werd besloten om kleinere graftekens te maken uit hout dat voldoende in voorraad was. Deze tijdelijke houten kruisen waren slechts 1,04 meter hoog en werden olijfgroen geschilderd. De latere permanente kruisen waren veel groter en werden in het wit geschilderd.

Zelfs tijdens de vijandelijkheden waren er families die een monument boven het graf van hun geliefde wilden oprichten. Om geen discriminatie in de hand te werken en om de uniformiteit van de militaire begraafplaatsen te verzekeren, werd dit echter geweigerd. Na de wapenstilstand werd deze regel in de wind geslagen en werden er toch private monumentjes opgericht, wat later voor problemen en extra werk zorgde.

Na de wapenstilstand werd het aanleggen en centraliseren van begraafplaatsen de belangrijkste taak, naast de verdere identificatie en (her-)registratie van de slachtoffers. Tijdens het uitvoeren van deze opdracht werd het zware graafwerk uitgevoerd door zwarte troepen. Tegen de zomer van 1920 waren de Amerikaanse begraafplaatsen mooi opgesmukt.

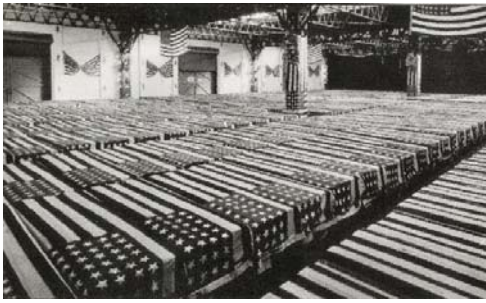
Repatriëring

De Amerikaanse overheid had in 1917 beloofd om alle gesneuvelden naar de Verenigde Staten te repatriëren. Maar na de oorlog bleek dat die overheid het aantal slachtoffers zwaar onderschat had. Pas in de lente van 1920 maakte de regering hiervoor, na druk van de pers en van de publieke opinie, eindelijk 8,5 miljoen dollar vrij.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

De officiële einddatum voor de families die voor repatriëring kozen, was 1 april 1922. Uiteindelijk zouden er in België 1.043 slachtoffers worden geteld, waarvan er 675 via de haven van Antwerpen werden gerepatriëerd. 368 soldaten kregen hun laatste rustplaats op het *American Flanders Field Cemetery* in Waregem.

Die repatriëring was een enorme operatie. Op 15 mei 1922 waren er al 45.149 stoffelijke resten uit Europa gerepatriëerd, waaronder 30.260 via de haven van Antwerpen. De andere havens waren Saint-Nazaire (3.538), Cherbourg (2.794), Brest (2.244), Calais (2.222), Bordeaux (2.111), Liverpool (1.106), Southampton (711), Toulon (145) en Portsmouth (18).

Links: in een loods van de Antwerpse haven wachten deze kisten onder de 'Stars and Stripes' op verschepping naar de V.S.

Niet alle stoffelijke resten werden naar de Verenigde Staten teruggebracht. Voor 454 gesneuvelden werd een speciale toelating afgeleverd om naar een ander Europees land overgebracht te worden. De meeste gingen naar Italië (301), vervolgens Ierland (64), Griekenland (25), Engeland (19), Polen (17), Denemarken (14), Zweden (6), Schotland (4) en Tsjecho-Slowakije (4).

Amerikaanse soldaten met Duitse roots konden niet naar Duitsland overgebracht worden, zij kregen hun definitieve rustplaats op een militaire begraafplaats in Europa. Zowel de Duitse als de Amerikaanse regering stonden het repatriëren naar Duitsland niet toe.

Flanders Field Cemetery: het ontstaan

Op 20 november 1920 hadden de *Commission of Fine* en de *Arts War Memorials Council* de minister van Oorlog gevraagd om een oplossing voor permanente begraafplaatsen in Europa te vinden. Vervolgens werd op 11 juni 1921 de *Battle Monuments Board* (voorloper van de *American Battle Monuments Commission*) samengesteld. Waregem werd ingeschakeld als een soort tussenhalte voor identificatie bij repatriëring van stoffelijke resten.

Het was voorzien dat alle andere soldaten later zouden worden overgebracht naar de Amerikaanse militaire begraafplaats in Bony, Frankrijk, waar reeds een aantal permanente graven aanwezig was. Om praktische redenen werd pas in augustus 1921 definitief beslist om het aantal permanente begraafplaatsen in Europa uit te breiden van zes naar acht, waarbij Fère-en-Tardenois (*Oise-Aisne American Cemetery*) en uiteindelijk Waregem (*Flanders Field*) toegevoegd werden.

De tijdelijke begraafplaatsen kregen allemaal een nummer. Zo had Poperinge nr. 119 en Waregem nr. 1.252. Ondertussen waren er vanaf begin 1919 al stappen gezet om een voorlopige Amerikaanse begraafplaats in Waregem aan te leggen. De arrondissementscommissaris bevestigde in een brief van januari 1919 aan de gemeente Waregem dat er geen bezwaren waren om de stoffelijke resten van Franse, Britse en Amerikaanse troepen, die verspreid lagen in verschillende dorpen, naar één specifieke plaats over te brengen.

In mei 1919 schreef de toenmalige burgemeester dat voor de begraafplaats een terrein gekozen werd, gelegen aan de weg van Waregem naar Wortegem, en dat toebehoorde aan juffrouw Melvina Delespaul. Op 5 oktober 1921 verscheen de melding dat deze gronden door het ministerie van Landsverdediging werden opgeëist in het Belgisch Staatsblad. Juffrouw Delespaul verzette zich tegen de onteigening, maar in maart 1922 waren alle procedures en onderzoeken afgerond. De gemeente ontving van het ministerie van Landsverdediging een grondplan met de omtrek der werken en het perceelplan van de aan te leggen begraafplaats, die 2ha 67a 88ca groot zal zijn.

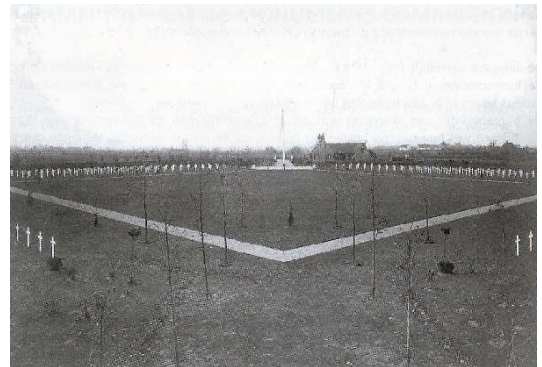
Algemeen wordt aangenomen dat deze grond in eeuwigdurend gebruik werd geschonken aan de Verenigde Staten, maar dit klopt niet.

Tegen eind 1923 had de Amerikaanse overheid 111.000 \$ betaald voor de gronden en de aanleg van begraafplaatsen in Frankrijk, Engeland en België. Voor *Flanders Field* bedroeg dit 5.000 \$.

De American Battle Monuments Commission

De *American Battle Monuments Commission* (ABMC) werd door het Amerikaans Congres in maart 1923 gesticht met als voorzitter generaal Pershing. De commissie kreeg twee opdrachten: de aanleg van militaire begraafplaatsen en het oprichten van oriëntatietafels op de belangrijkste plaatsen waar Amerikanen hadden gestreden. Uiteindelijk werd ervoor gekozen om gedenktekens en monumenten op te richten in plaats van de bescheiden tafels.

De Amerikanen wensten identieke graven zoals in *Arlington National Cemetery* in de staat Virginia. De nadruk werd gelegd op gras en bomen, waardoor ruimte gecreëerd werd. Het uiteindelijke doel was zich te onderscheiden van de andere landen en tezelfdertijd een typisch Amerikaans symbool in Europa neer te zetten. Er werd een voorontwerp gemaakt voor tien militaire begraafplaatsen: acht in Frankrijk, één in Engeland en één in België. Samen telden ze ongeveer 31.000 graven. Maar deze kleine *Arlingtons* zouden helemaal niet op de begraafplaats in Virginia gaan lijken.

Een delegatie van de ABMC had in juni 1924 een ontmoeting in Engeland met Sir Fabian Ware van de *Imperial War Graves Commission*, nu bekend onder de naam *Commonwealth War Graves Commission*. Nadien reisde de delegatie naar België. Bij hun aankomst in Oostende werden ze verwelkomd door de burgemeester, en 's avonds was er een diner met koning Albert en koningin Elisabeth.

Op 26 juni 1924 bezocht de delegatie Waregem. De Belgische minister van Oorlog bevond zich in een situatie waarin hij alleen maar kon instemmen met de voorstellen van de ABMC. Op *Memorial Day* 1930 werd de eerste steen gelegd voor de kapel, die centraal op de begraafplaats zou komen.

**TOEWIJDING AAN DE KAPEL
OP HET AMERIKAANSCH BEEGRUFTOEFTE WAAREGHEM**
Om 11 uur
8 Augustus 1937

AANKOMST der Belgische Hoogheid en der Amerikaanse Afgevaardigden.
"HET VADELANDSCHIED" en "THE STAR-SPANGLED BANNER" door het orkest van het Belgisch 5de Regiment veldart.
MONSTERING VAN DE EERWACHT.
KERKELIJKE DIENST: Reuerent Perry Smith, Pastoor W. Ryan P. O'Connor, Reuerent Millard Adamsdon.
LOFZED gesegeit door het 5de Lichte Regiment.
VOORAFGAANDE REDE (Z. E. M. Hugh Gibson, Algemeent der Verenigde Staten).
VERVOEGKOMSTEN REDE: H. Baska, Gouverneur der Provincie West Vlaanderen.
BEREYDERING: M. H. W. Culoney, Nationaal Coördinator der Amerikaanse Legation.
REDEVOERING: Lt. General Denny, Minister der Landverdediging.
REDE VAN INHULDIGING: Z. E. M. F. Roger Dufay, Senator der Verenigde Staten.
VERHOEDING DER AMERIKAANSCH VAANDEL: "The Star Spangled Banner" gesegeit door de kinderen der Waareghemse scholen.
REDE: Z. E. M. Paul van Zantant, Eerste Minister.
MILITAIRE MARSDIEN door het Waareghem 5de Lichte Regiment.

Programma van de inhuldiging op 8 augustus 1937.

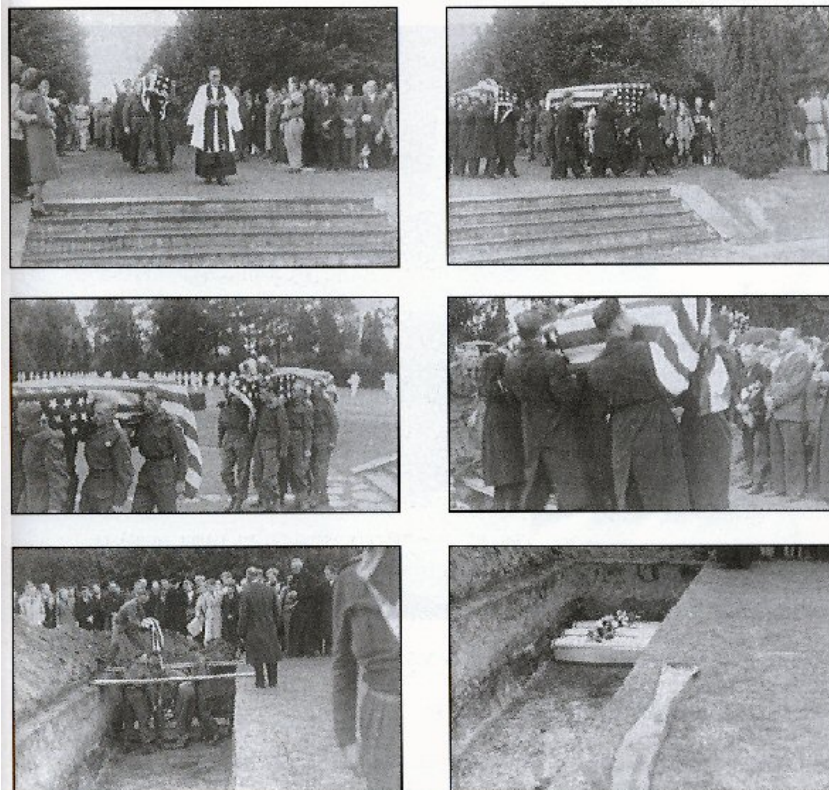
Er was een massa volk aanwezig bij de inhuldiging.

De *Flanders Field* begraafplaats zoals wij ze nu kennen werd onder grote belangstelling plechtig ingehuldigd op 8 augustus 1937 om 11u00. diezelfde dag werden met evenveel belangstelling het Amerikaans monument op het Tacambaroplein in Oudenaarde en dat in Kemmel ingehuldigd.

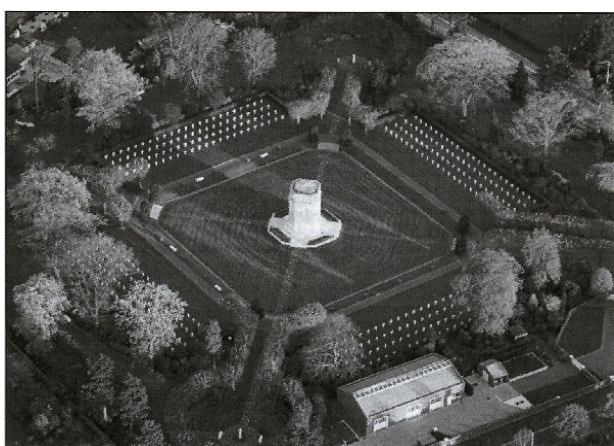
Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de verantwoordelijkheid voor de begraafplaats overgedragen aan de Belgische dienst 'Nos Tombes', die instond voor het onderhoud. In september 1944 werden 28 Amerikaanse gesneuvelden (vliegtuigbemanningen) uit verspreide graven uit de omgeving op *Flanders Field* begraven. Tussen 1945 en 1951 werden ze ontgraven en gerepatrieerd of herbegraven op de *Ardennes American Cemetery* in Neupré bij Luik.

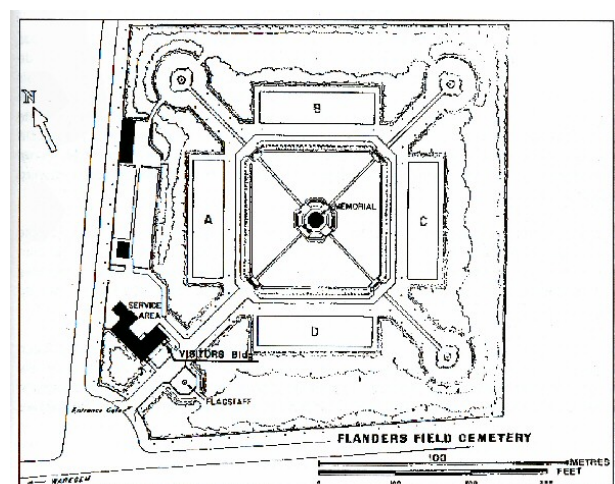

De begrafenis in september 1944 van 28 leden van de United States Air Force (USAF).

De begraafplaats werd een trekpleister voor tal van personaliteiten uit civiele en militaire kringen. Mevrouw Theodore Roosevelt bezocht de begraafplaats in 1953 en 1955. John Eisenhower, zoon van generaal Dwight D. Eisenhower en aangesteld als VS ambassadeur in België, bracht verschillende keren een bezoek aan *Flanders Field*. Voormalig president George Bush Sr. bezocht de begraafplaats in juli 1999.

Een luchtfoto van de begraafplaats.

Een grondplan met de ligging van de perken A, B, C en D ten opzichte van de toegangsweg.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

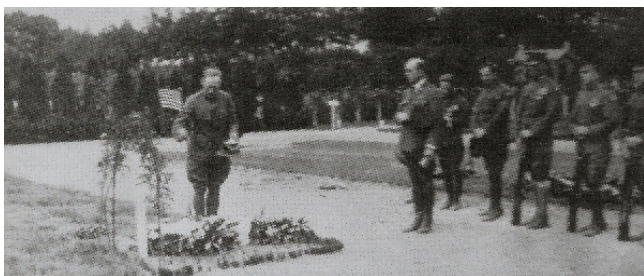
Veel Amerikaanse oudstrijders bezochten *Flanders Field* in de jaren 1950. Er waren plannen om deze begraafplaats, in het kader van het project '100 jaar Grote Oorlog', uit te breiden met een bezoekerscentrum. Maar op *Memorial Day 2012* gaf de ABMC te kennen het project te grootschalig te vinden, zij wensen zich voorlopig te beperken tot het opsmukken van de conciërgewoning.

Memorial Day

De oorsprong van *Memorial Day* gaat terug tot aan de Amerikaanse burgeroorlog (1861-1865), toen de graven van de gesneuvelde soldaten die dag opgesmukt werden met bloemen.

Na de Eerste Wereldoorlog besliste men om op *Memorial Day* plechtigheden te houden voor de gesneuvelden van alle oorlogen. Pas in 1971 werd deze dag, nu vastgelegd op 30 mei, een nationale feestdag in de VS.

De eerste formele *Memorial Day* plechtigheid op *Flanders Field American Cemetery* werd in 1920 gehouden. De *United States Army* en de gemeenten Waregem organiseerden samen dit groots evenement. Er bestaan foto's van de plechtigheden van 1921 aan Amerikaanse graven op *Commonwealth* begraafplaatsen. De eerste foto's van de plechtigheden in Waregem dateren van 1922.

De plechtigheid van 1921 bij een Amerikaans graf op een Commonwealth begraafplaats.

De plechtigheid van 1922 in Waregem.

Vanaf 1923 zongen de schoolkinderen van Waregem tijdens de plechtigheden het Amerikaans volkslied. De aanwezigheid van een massa mensen zou typerend worden voor deze *Memorial Day* plechtigheden. Tussen 1940 en 1944 vonden geen plechtigheden plaats.

The Spirit of Saint Louis

Op 30 mei 1927, negen dagen na zijn solovlucht over de Atlantische oceaan, vloog Charles Lindbergh over *Flanders Field American Cemetery* in zijn *Spirit of Saint Louis*. Hij liet hierbij een ruiker bloemen, die hij in zijn zijden sjaal had gebonden, op de begraafplaats neervallen.

Charles Lindbergh was te gast geweest bij koning Albert en koningin Elisabeth en hij was van Brussel op weg naar Londen, waar hij op 31 mei een afspraak had met koning George V.

Bronnen:

- De soldaten van de Amerikaanse militaire begraafplaats Flanders Field, Patrick Lernout en Christopher Sims, Waregem mei 2011, Uitgeverij Groeninghe Kortrijk.
- Flanders Field American Cemetery and Memorial, uitgave van The American Battle Monuments Commission
- Stadsarchief Waregem

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Pond Farm - Sint-Juliaan

In Sint-Juliaan, deelgemeente van Langemark-Poelkapelle, bevindt zich de hoeve Pond Farm. De boerderij dankt haar naam aan de nabijgelegen vijver waarnaar de Britse stafkaarten verwezen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog lag Pond Farm midden in de frontstreek en er vonden in de onmiddellijke omgeving veel gevechten plaats.

Stijn Butaye, geboren in 1988, is op deze boerderij opgegroeid. Sinds 2003 verzamelt hij de oorlogsrelicten die op de landerijen bij de hoeve gevonden worden tijdens het bewerken van de grond. Alle vondsten worden geïnventariseerd, gefotografeerd en gesorteerd op datum en op land van herkomst.

Aan het opgraven en bergen van oorlogsmunitie zijn risico's verbonden. De bijna honderd jaar oude munitie bevat explosieve en soms ook toxische stoffen, en de tuigen kunnen onstabiel zijn. Er moet dus altijd zeer omzichtig mee omgesprongen worden. Gevaarlijke munitie wordt één keer per jaar door DOVO (Dienst voor Opruiming en Vernietiging van Ontploffingstuigen) opgehaald.

Sinds 2003 heeft Stijn geweren, bajonetten, schopjes, loden kogels, knopen en veel soorten obussen en granaten van Belgische, Britse, Duitse en Franse makelij gevonden. Die vondsten stelt hij tentoon in zijn eigen museum op Pond Farm. Dit museum bevindt zich in één van de eerste huisjes die na de oorlog werden gebouwd. In de zomer van 2003 werd de vijver voor de derde keer gereinigd, en daarbij werden een Duits geweer, 8 granaten, een Franse bierfles, scherven van een Britse rumfles en een granaathuls bovengehaald. Ook deze vondsten kregen een plaats in het museum.

De Pond Farm kent een bewogen geschiedenis. Op 20 oktober 1914 kregen de inwoners van Sint-Juliaan het bevel van de gemeentelijke overheid om hun woning en de gemeente te verlaten. Omstreeks de middag begon de uittocht naar Ieper en de omliggende gemeenten. Velen dachten dat de vlucht hoogstens voor enkele dagen zou zijn en lieten daarom al hun bezittingen in hun woning achter. Maar uiteindelijk moesten zij steeds verder vluchten, en verbleven velen onder hen gedurende de oorlogsjaren ver weg in Frankrijk.

In de nacht van 20 op 21 oktober 1914 kwam het tot een treffen tussen de Duitse en Britse legers. De Britten namen bezit van de hoeve. Bij het begin van de gasaanval op 22 april 1915 was Pond Farm dan weer het hoofdkwartier van de 2de Infanterie Brigade van het Canadese Korps. Op 24 april namen de Duitse troepen op hun beurt de hoeve in. Ze maakten van Pond Farm een versterkte vesting met onderaardse gangen, drie grote bunkers van circa 40m lang en veel kleinere bunkers. Tijdens de 3de Slag om Ieper, vanaf 31 juli 1917, heroverden de Britten deze hoeve. Uiteindelijk nam het Belgische leger de hoeve in bij het bevrijdingsoffensief dat losbarstte op 28 september 1918.

Pond Farm, Stijn Butaye, Roeselarestraat 7 8920 Sint-Luliaan (Langemark-Poelkapelle) www.depondfarm.be

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Lijssenthoek bezoekerscentrum

Lijssenthoek Military Cemetery

Lijssenthoek Military Cemetery is de indrukwekkende getuige van meer dan vier jaar oorlogsgeweld. Van 1915 tot 1920 was op het gehucht Lijssenthoek het grootste evacuatiehospitaal van de Ieperboog gevestigd. Vandaag weerspiegelt de begraafplaats de Grote Oorlog.

Het bezoekerscentrum vertelt het verhaal van deze unieke site.

Het verhaal van Remy Siding, een groep evacuatiehospitaal die geschiedenis schreef, zowel op militair als op medisch vlak.

Het verhaal van Lijssenthoek Military Cemetery, de grootste hospitaalbegraafplaats, 10 784 graven, 30 nationaliteiten.

De tijdslijn, met een grafiek van de begraafplaats, geplaatst in de context van de Grote Oorlog, van de events en non-events in de Ieperboog, Poperinge en Lijssenthoek.

Zoek in de databank naar een naam, een regiment, een bataljon. **Vind** de exacte locatie van een grafsteen. **Doorblader** de dagboeken van de hospitalen. **Bekijk** de slideshows, de schenkingen en archeologische objecten. **Voel** de sfeer van het komen en gaan der treinen.

Luister naar dertig audio-fragmenten, geplukt uit brieven, dagboeken, registers,... Getuigen uit heden en verleden fluisteren je toe.

De fotowand, honderden portretten, een plakboek dat aangroeit, de gezichten achter de grafstenen. Hun lijden vervat in de litanie van **Erwin Mortier**.

Sta even stil bij de scheurkalender, elke dag een ander verhaal, elke dag een reden om de begraafplaats te bezoeken. **Print het uit** en laat het verhaal je leiden naar die ene grafsteen.

Wandel naar de begraafplaats, langs een line-up van 1392 palen, een afspiegeling van de dodengrafiek van deze begraafplaats.

*Dagelijks open van 9 tot 18 uur
Gratis toegang
Parking - Toiletten*

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Een avondactiviteit in de Westhoek: Good Bye-ee!

Op 9 oktober 1915 is Luitenant **John Gamble** (Derby, °1894) het Kanaal overgevaren, om in de buurt van Ieper meer dan zes maanden lang een eindeloze oorlog te ondergaan. Met tientallen brieven 'from Flanders' houdt hij het thuisfront op de hoogte. In het Durham Light Infantry Museum in Derby, Verenigd Koninkrijk, bleef die bundel integraal bewaard.

Johns verhaal is in de Ieperboog nooit meer uitgewist. De graven van gesneuvelde kameraden zijn er nog altijd, hier en nu. Wie de brieven van John beluistert, kan het lawaai weer horen, de angst voelen, het lief en leed delen. Tot de dood nog één laatste keer toeslaat. En dan is er muziek nodig om alles te kunnen doorstaan, en de pijn wat toe te dekken. Niet dat een lied verschil maakt, maar misschien helpt het wel.

Op zaterdagavond 10 november brengt **Dries Chaerle** voor ons het verhaal van Luitenant John Gamble in de ontvangstruimte van het gloednieuwe bezoekerscentrum bij de begraafplaats Lijssenthoek. Dries ontving onze groep twee jaar geleden ook al eens, op vrijdag 12 november 2010, in Talbot House in Poperinge waar hij toen werkzaam was.

Op zaterdag 16 juni 2012 werd de Cultuurtrofee 2011 aan Dries Chaerle uitgereikt door het Stadsbestuur en de Stedelijke Raad voor Cultuurbeleid van Poperinge. Dit gebeurde onder massale belangstelling in het Jeugdcentrum 'De Kouter' in Poperinge.

Het bezoekerscentrum naast Lijssenthoek Military Cemetery was voor het eerst te bezoeken tijdens het weekend van 22 en 23 september 2012. Tijdens de openings-tweedaagse was iedereen welkom in de gloednieuwe toeristische onthaalinfrastructuur. Je kon er kennis maken met het verhaal achter deze unieke plaats: van grootste hospitaalsite tot indrukwekkende begraafplaats.

De steenkappers van de Commonwealth War Graves Commission demonstreerden die zaterdagmiddag hoe de grafstenen gegraveerd worden.

Dat weekend was er een vertelmoment met Dries waar het 'dagverhaal' centraal stond: het verhaal van de soldaat die het die dag niet haalde en dus op Lijssenthoek begraven ligt. Het dagverhaal begint bij de scheurkalender in het bezoekerscentrum en eindigt bij die ene grafsteen op de begraafplaats.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Peace Village Mesen

Net zoals de voorbije twee jaren overnachten we dit jaar opnieuw in Peace Village in Mesen. Dit internationaal verblijfs-, congres- en educatief centrum bestaat intussen al zes jaar.

De oorsprong van Peace Village Mesen ligt in het huidige Ierland en Noord-Ierland en is nauw verbonden met de deelname van twee Ierse divisies aan the Battle of Messines Ridge van 7 juni 1917. Het ontbrak de Ieren aan een monument om die slag en hun aanwezigheid in de Westhoek tijdens de Grote Oorlog te gedenken. Dat veranderde op 11 november 1998 met de officiële inhuldiging van het Ierse Vredespark en de Ierse Vredestoren in Mesen.

The Battle of Messines Ridge zorgde enigszins voor een doorbraak in een loopgravenoorlog die al jarenlang was vastgelopen. Die slag heeft tot vandaag een belangrijke symbolische waarde voor de Ieren. In de vallei tussen Kemmel en Wijtschate hebben duizenden Ierse katholieken en protestanten - nationalisten en loyalisten - voor het laatst zij aan zij gestreden.

Die symbolische waarde was in 2001 ook aanleiding voor de oprichting van een internationale vredesschool in Mesen. Dit initiatief wilde in eerste instantie sektarische groepen uit Ierland en Noord-Ierland bijeenbrengen op "neutraal" en gemeenschappelijk terrein, om verzoening en samenwerking tussen de verschillende groepen (Ieren en Noord-Ieren; Nationalisten en Unionisten; katholieken en protestanten) te bewerkstelligen.

In een latere fase zou de werking worden uitgebreid naar andere conflicthaarden in Europa en de wereld. De vredesschool zou dé plaats worden om zich te bezinnen over de waanzin van oorlog en werk te maken van vrede.

Op woensdag 7 juni 2006 openden Dermot Ahern, Iers minister van Buitenlandse Zaken en David Hanson, Brits minister voor Noord-Ierland samen met Vlaams minister Geert Bourgeois en Sandy Evrard, burgemeester van Mesen, het gloednieuw internationaal verblijfscentrum.

Peace Village Mesen kende een vrij moeizame start. In het voorjaar van 2008 volgde een grondige hervorming van de vzw Vredesproject Mesen. De oorspronkelijke doelstellingen zijn intussen geherdefinieerd en Peace Village staat vandaag voor de uitdaging om, samen met diverse partners in binnen- en buitenland, het verblijfscentrum uit te bouwen tot een regio-specifiek educatief centrum met verblijfsaccommodatie voor groepen, gezinnen en individuele bezoekers.

De educatieve werking van Peace Village Mesen spitst zich vooral toe op de thema's oorlog en vrede met een belangrijk luik vredeseducatie, onder meer gelinkt aan de Eerste Wereldoorlog, de Ierse aanwezigheid in de omgeving en de Ierse kwestie, de landschappelijke en historische waarde van Mesen, de grensregio, Frans-Vlaanderen, Ieper, het West-Vlaamse heuvelland en de Westhoek.

Peace Village Messines

Nieuwkerkestraat 9A 8957 Mesen

Tel. 057 226 040 Fax 057 226 045

info@peacevillage.be www.peacevillage.be

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Programma dag 2

Zondag 11 november 2012

- 08u45 Herdenkingshulde op de Franse militaire begraafplaats Saint-Charles de Potyze, Ieper
- 09u20 Koffie in tearoom Kom il Foo, Tempelstraat 7 in 8900 Ieper
- 10u00 Vertrek via de Grote Markt naar de Menenpoort
- 11u00 **Speciale Last Post plechtigheid onder de Menenpoort**
opgeluisterd door o.a.:
- het Ieperse Sint-Niklaas mannenkoor**
de Koninklijke Harmonie 'Ypriana'
- 12u15 Wandeling van de Menenpoort via de vestingroute naar de Rijselpoort
Bezoek onderweg aan **Ramparts Cemetery** aan de Majoorgracht
- 13u15 Lunch in tearoom Kom il Foo
- 14u30 Wandeling door Ieper met een bezoek aan
Ypres Reservoir Cemetery en
de Saint George's Memorial Church
- 16u00 Terugkeer naar de kathedraal van Ieper
- 16u30 Herdenkingsconcert in de Sint-Maartenskerk, Ieper
'The Great War Remembered'
- 18u30 Einde
Wie zin heeft kan nog even napraten bij een glaasje in Kom il Foo

de Franse begraafplaats Saint-Charles de Potyze

Dit is één van de twee Franse militaire begraafplaatsen in de Westhoek. De tweede is een massagraf op de Kemmelberg. De begraafplaats werd op 2 mei 1928 ingehuldigd.

De meeste hier bijgezette soldaten stierven tussen oktober 1914 en april 1915, bij de eerste en tweede slag om Ieper.

Veel Franse soldaten die in West-Vlaanderen sneuvelden, zijn begraven op Belgische en Britse militaire begraafplaatsen. Ook op sommige civiele kerkhoven, zoals o.a. in Koksijde, Roeselare en Veurne, zijn ereperken voor Franse gesneuvelden.

De ingangspoort van de Franse militaire begraafplaats Saint-Charles de Potyze.

De plaquette bij de ingangspoort.

Vermoedelijk liggen hier 4.224 Franse militaire begraven:

- 3.593 doden in individuele, dubbele en collectieve graven,
- 616 doden in een 'Ossuaire',
- 15 recente graven met stoffelijke overschotten die door de 'diggers' gevonden werden tijdens hun werk op de Ieperse industriezone langsheen het kanaal Ieper-IJzer.

De meeste van de 30.000 Franse gesneuvelden van de eerste en tweede slag om Ieper (najaar 1914 en voorjaar 1915) werden overgebracht naar de begraafplaats van Notre-Dame de Lorette in Souchez, bij Arras (Frankrijk).

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

De enige andere Franse militaire begraafplaats in Vlaanderen bevindt zich in Machelen-aan-de-Leie en telt 766 graven van gesneuvelden uit het eindoffensief.

De begraafplaats werd in oktober of november 1914 aangelegd vlakbij de "Ambulance Saint-Charles", een verbandpost ingericht in de gebouwen van een wijkschooltje op de plaats van de huidige begraafplaats.

Een calvariekruis met beeldengroep werd in 1968 opgericht door het Comité d'Entente des Amis Combattants d'Ypres opgericht. Vooraan een dode soldaat, vóór het kruis drie treurende vrouwen, op de sokkel ondersteunen Maria en Johannes de gekruisigde Christus.

Iedere divisie of regiment heeft een eigen hoekje waar de eigen gesneuvelden worden bijgezet. De begraafplaats is degelijk georganiseerd, alle graven hebben een nummer en er worden nauwkeurige lijsten opgemaakt.

In april 1915 verlaten de Franse troepen definitief deze sector. Bij de Duitse doorbraak in mei 1915 komt de begraafplaats midden in de vuurlinie te liggen. Het artillerievuur vernielt één na één de houten kruisen, die de kostbare informatie bevatten voor latere identificatie.

Op 31 juli 1917 begint de derde slag om Ieper en opnieuw houdt de artillerie lelijk huis: achteraf wijst niets er nog op dat hier ooit een begraafplaats met duizenden graven was.

Wanneer in april 1918 het Duitse lenteoffensief losbarst, moeten de Britten het zo moeizaam veroverde terrein opnieuw prijsgeven. Waar eens de begraafplaats Saint-Charles lag, bevindt zich nu de eerste Duitse linie, de zogenaamde "Frankenstellung".

Op 28 september 1918, de eerste dag van het bevrijdingsoffensief, wordt deze stelling volledig overhoop geschoten.

En de doden wordt geen rust gegund. Vanaf 1919 wordt de begraafplaats volledig opnieuw opgegraven. Er rest een door onkruid overwoekerde vlakte met resten van loopgraven en een plaatijzeren hut als lijkenhuisje.

Het monument boven het massagraf achteraan de begraafplaats.

Saint-Charles de Potyze fungeert vanaf 1919 ook als verzamelplaats voor de overal verspreide graven, die aanvankelijk een grafkruis op de vindplaats zelf kregen. Op de begraafplaats zelf heerst

de grootste wanorde. Van overal worden lijken aangevoerd, die soms dagenlang in ruwhouten kisten op een hoek van de begraafplaats opgestapeld blijven. Elders wordt door families tot ontgraving overgegaan. De Franse overheid liet de nabestaanden de keuze tussen repatriëren of begraven op een militaire begraafplaats in Vlaanderen of in Frankrijk.

Bij een eerste organisatie van de militaire begraafplaats Saint-Charles de Potyze krijgen alle graven een eenvoudig withouten grafkruis met de naam in zwarte letters. Langs beide zijden van de centrale laan worden enkel officieren begraven. Veel oudstrijders die op bedevaart komen en hulde willen brengen aan hun gesneuvelde kameraden, zijn diep teleurgesteld over de toestand van de Franse begraafplaatsen in Ieper en Kemmel.

Zes jaar na het einde van de oorlog, wanneer de Britse begraafplaatsen reeds hun definitief en verzorgd uitzicht hebben, laat de toestand op Saint-Charles de Potyze zo erg te wensen over, dat in het Franse oudstrijdersblad "La voix du Combattant" een noodkreet weerklinkt. Onder de titel "La misère des morts" verschijnt een uitgebreid artikel van Edmond Boom uit Comines (Fr), waaruit zowel onmacht als verbittering spreekt: *3.000 van de onzen rusten in een stuk braakliggende grond, dat als naam draagt "Cimetière militaire français de Saint-Charles Ypres". De ingangspoort, als men die zo mag noemen, ligt in stukken uiteen. Achteraan op het Cimetière ziet men een soort hok, bestaande uit ijzeren platen van op het front, waarin 7 of 8 lege kisten staan weg te rotten. Vruuchteloos zal men zoeken naar iets dat aan Frankrijk herinnert, alleen een klein monumentje werd er door de Ieperse (!) bevolking in 1920 opgericht.*

Amper een tiental graven zijn onderhouden, en de plechtigheden op 1 of 11 november beperken zich tot het neerleggen van een bloemenkrans door de stad Ieper en de Britse gravendienst. Door hun eigen land worden onze doden zelfs niet geëerd... Kruisjes, waarvan de letters langzaam door de regen worden uitgewist, vallen om, en het hart van de oudstrijders doet pijn, wanneer zij deze slordige 24 rijen van elk 120 graven zien.

Het Cimetière ligt er meestal volledig verlaten bij: niemand om te onderhouden, geen bloemen, geen beplantingen, overal gras en onkruid. En tussen de graven is het nog erger: vermits er geen afwateringssysteem is voorzien, liggen de meeste graven in een ware modderpoel.

En dat is nog niet alles! Naast deze verregaande verwaarlozing moeten wij nog een pijnlijker aspect vermelden: de voortdurende ontering en het gesol met de lijken van onze dierbare overleden strijdmakkers! Het ergste valt te zien in het zogenaamde lijkenhuisje. Een stapel oude klederen en uniformstukken van de doden, waartussen men zelfs het rode laken uit 1914 kan ontwaren. En daarnaast kan men een aantal lijkkisten zien, zo maar op elkaar gestapeld. De opengereten planken kunnen noch beenderen, noch overblijfselen van militaire uitrusting verhullen. Zo heeft men onze doden van onder hun kruisen met kokardes weggehaald, om ze boven de grond te laten verkommeren! En wij laten de driekleurige kokardes verroesten, de kruisen omvallen, de afsluiting platgereden worden... Binnenkort zullen de toeristen zich afvragen of hier werkelijk Fransen hebben gestreden, want niets zal nog herinneren aan hun aanwezigheid. Men ontgraaft, hergroepeert, brengt ganse kerkhoven over, terwijl de Engelsen voor enkele tientallen graven een afzonderlijk kerkhof aanleggen. Arme Franse gesneuvelden... Geen opschrift, geen enkele aanduiding herinnert aan jullie offer. Het kerkhof Saint-Charles is werkelijk een schande voor Frankrijk!

Op zondag 19 april 1925 concretiseert het verzet tegen de lamentabele toestand zich in een indrukwekkende betoging. Een vijftigtal Franse en Belgische oudstrijdersverenigingen houdt er een stilzwijgend protest tegen de verregaande verwaarlozing van de begraafplaats. Geen enkele redevoering wordt er uitgesproken! Men hoort er alleen klaroengeschal en men ziet er de aanwezige vaandels die zich buigen over de rijen omgevallen kruisen... Daarna volgt het appel van alle aanwezige verenigingen. Er is een eenvoudig maar waardig protest. Pas op zondag 2 mei 1928 wordt de begraafplaats ingewijd door de bisschop van Rijsel. Ter gelegenheid van deze plechtigheid wordt er een centrale ingangspoort geplaatst, identiek aan deze op de militaire begraafplaatsen in Frankrijk.

Het Cimetière heeft ondertussen ook een beter uitzicht gekregen, maar nog steeds zijn de houten kruisen niet vervangen.

Bij slechte weersomstandigheden is alleen het middenpad begaanbaar, en het onderhoud van de paden en aanplantingen laat nog veel te wensen over. Pas in de jaren 1930 zullen de houten kruisen vervangen worden door betonnen crucifixen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ligt de Franse dodenakker er verlaten en verwaarloosd bij.

Saint-Charles de Potyze circa 1930.

In 1947 wordt door de Ieperse bevolking een nieuw monument opgericht boven het massagraf, dit ter vervanging van het arduinen monument in de centrale laan. Deze driezijdige obelisk draagt als opschrift "Hommage de la population Yproise – 20.10.1922 – 18.05.1947". Onderaan zijn oude herdenkingsplaten aangebracht van de oudstrijdersverenigingen van het 32ste, 66ste en 125ste Regiment Infanterie en van de 17de Divisie.

In 1968 werd een opvallende, Bretoens geïnspireerde kalvariegroep opgesteld aan de straatzijde, mede als eerbetoon aan de vele Bretoenen die in Vlaanderen het leven lieten. Het indrukwekkende monument is van de hand van J. Fréour en stelt de treurende moeders en weduwen voor bij het lijk van een gesneuvelde soldaat.

Vanaf 1975 worden de grijs geworden betonnen grafkruisen met hun onleesbaar geworden naamplaatjes vervangen door nieuwe kruisen uit witte kunststof. Ook de ingangspoort en het centrale pad worden opgefrist zodat de begraafplaats er eind 1978 opnieuw verzorgd bijligt.

Een hoefijzervormige grafsteen voor moslims, een kruis voor christenen, een afgeronde stèle met een davidster voor joden.

In recente graven achteraan de begraafplaats liggen de stoffelijke resten van Franse militairen die gevonden werden tijdens opgravingen of grondwerken in de regio. Op 2 juli 1998 werd een lichaam gevonden dat geïdentificeerd kon worden als zijnde dat van François Metzinger, soldaat van het 3de Zouaven, en gesneuveld na de eerste gasaanval van 22 april 1915.

de Menenpoort

De Menenpoort is één van de bekendste monumenten van de Eerste Wereldoorlog. De poort werd door de Britse architect Sir Reginald Blomfield ontworpen als een klassieke triomfboog op de plaats van de vroegere doorgang doorheen de stadsomwalling richting Menen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was de Menin Gate niet meer dan een doorgang in de vestingen, geflankeerd door de beelden van twee leeuwen die het stadswapen vasthielden. Deze zwaar beschadigde, maar intussen gerestaureerde leeuwen werden in 1936 aan Australië geschonken, waar ze nu het graf van de Onbekende Soldaat sieren in het Australian War Memorial in Canberra.

Omdat langs de Menenpoort duizenden Britten naar het front optrokken, werd dit de uitverkoren plek om het meest prestigieuze Britse monument te bouwen.

Omwille van zijn ontstaansgeschiedenis - monument ter herinnering aan wapenfeiten, maar ook monument ter nagedachtenis van de vermisten - heeft de Menenpoort een ietwat dubbel karakter: zowel triomfantelijk (uitzicht als triomfboog, leeuw op oostzijde) als piëteitsvol (de namenlijsten, de sarcofaag op de westzijde). Daardoor kan iedereen er de interpretatie aan geven die hij of zij wil.

De Menenpoort groeide binnen de kortste keren uit tot een bedevaartsoord voor al wie een familielid in de Salient verloren had.

Het grootse monument werd ingehuldigd op 24 juli 1927 in aanwezigheid van koning Albert I en van de Britse veldmaarschalk Plumer.

Tijdens de openingsceremonie speelden klaroenblazers van de Somerset Light Infantry voor het eerst de Last Post.

Dat maakte sterke indruk op de Ieperse politiecommissaris Pierre Vandenbraambussche en hij vatte het plan op om een ceremonie met een meer permanent karakter op te zetten.

De Last Post werd nog twee maanden lang na de inhuldiging gespeeld en vanaf 1 juli 1928 werd het een dagelijkse gewoonte. Sindsdien heeft de Last Post iedere avond weerklonken, of er nu weinig of geen volk was, ondanks hittegolf, sneeuwstorm of zwaar onweer.

Enige onderbrekingen in deze lijst waren de periodes van 1 oktober 1928 tot 1 mei 1929 en tijdens de bezetting gedurende de Tweede Wereldoorlog. Maar op de dag zelf van de bevrijding (6 september 1944) reeds werd de traditie hernomen.

Op de stenen platen van de panelen binnenin de Menenpoort, tegen de muren van de trappen en onder de galerijen, zijn ongeveer 55.000 namen gebeiteld van vermisten en niet-geïdentificeerde gesneuvelden vóór 15 augustus 1917. De namen van de andere vermisten werden gebeiteld in de muren van het Tyne Cot Cemetery in Passendale.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

the Last Post Association

Sinds 1 juli 1928 wordt iedere avond, precies om 20u00, de *Last Post* geblazen onder de Menenpoort in Ieper. Dit dagelijks eerbetoon, uitgevoerd door klaroenspelers van de stedelijke brandweer, houdt de herinnering levend aan de soldaten van het Britse Keizerrijk die streden en sneuvelden in de Ieperboog tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Toen de initiatiefnemer, politiecommissaris Pierre Vandenbraambussche, mensen zocht die de *Last Post* wilden blazen, vond hij gehoor bij de Ieperse brandweer. Nog altijd zijn het brandweermannen die in uniform de ceremonie gestalte geven. De klaroenen zijn eigendom van de *Last Post Association*. Eén van de instrumenten kreeg de vereniging cadeau van een oudstrijder uit Liverpool die met de voetbalpronostiek een pak geld had gewonnen. Twee andere klaroenen deden dienst in de loopgraven tijdens de 'Groote Oorlog'.

In 1930 werd het *Last Post Committee* opgericht: een onafhankelijke vereniging die tot belangrijkste doel heeft de dagelijkse *Last Post* ceremonie in ere te houden. Al op het einde van de jaren 1920 werden de klaroeners van de brandweer definitief ingezet om de *Last Post* te blazen onder de Menenpoort. De brandweercommandant, houthandelaar Vergracht, was één van de stichters van het *Last Post Committee*. De praktische schikkingen werden overgelaten aan een gegradeerde van de brandweer, in casu Amedee Deplancke, die later zelf commandant werd. De klaroenblazers droegen het uniform van de brandweer omdat het *Committee* geen financiële middelen had om eigen uniformen te kopen. Britse brandweerkorpsen concludeerden hieruit dat de *Last Post* een brandweercreatie was, en dat leidde tot hun bezoeken.

Ondertussen zijn die bezoeken op 11 november een soort traditie geworden en die hebben een dusdanig succes gekend, dat vaak nieuwe groepen geweigerd moesten worden. Nu werken die brandweerkorpsen mee aan o.a. de Poppy parade en aan het concert.

In de vele jaren sinds haar instelling hebben talrijke binnen- en buitenlandse prominenten de *Last Post* bijgewoond. Onder hen onder meer alle Belgische koningen sinds de Eerste Wereldoorlog, verschillende leden van de Britse koninklijke familie, oud-president George Bush senior van de Verenigde Staten, Paus Johannes-Paulus II en Moeder Theresa.

The *Last Post Association* werd door de Vlaamse Gemeenschap bekroond met de Cultuurprijs Vlaanderen 2008 in de categorie vrijwilligers.

Op 26 juni 2011 werd de *Last Post* ceremonie door mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Cultuur, toegevoegd aan de Inventaris voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Dit is een eerste stap in de procedure tot mogelijke erkenning van de ceremonie tot UNESCO-werelderfgoed.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

11.00 hrs Menin Gate: special Armistice Ceremony

Geef acht (klaroeners)	1'
Prominenten groeten:	3'
- de brandweerkorpsen,	
- het peloton van de CCMP (<i>Competentiecentrum Materieel en Producten</i> – Ieper) en	
- SHAPE (<i>Supreme Headquarters of the Allied Powers in Europe</i> – Casteau nabij Mons)	
Toespraak door de heer Benoit Mottrie, voorzitter van the Last Post Association	3'
Gebeden:	6'
- E.H. Deken Hemeryck,	
- Reverend-Canon Llewellyan	
- Dominee van Andel	
Last Post (klaroeners)	3'
Exhortation door een vertegenwoordiger van het British Legion	2'
Vers vier van het gedicht ' For the Fallen ' van Laurence Binyon wordt voorgelezen:	
They shall grow not old, as we that are left grow old: Age shall not weary them, nor the years condemn. At the going down of the sun and in the morning We will remember them.	
Minuut stilte	1'
Lament (klaaglied) door een piper	3'
Neerlegging van kransen door ambassadeurs, prominenten en vertegenwoordigers van diverse groepen en verenigingen.	20'
Ondertussen speelt Ypriana <i>O valiant hearts</i> , zij worden vocaal begeleid door het Sint-Niklaas mannenkoor.	
Reveille (klaroeners)	2'
God save the Queen (Ypriana)	3'
Brabançonne (Ypriana)	3'

de Vestingroute

De vestingen van Ieper zijn tien eeuwen oud en zijn de best bewaarde van ons land. Eerst waren de vestingen niet meer dan een aarden wal met grachten. Later kwamen stenen muren en torens. Nog later groeiden ze uit tot een complex geheel met bastions, voorversterkingen, grachten en eilanden, tot ze omvangrijker werden dan de stad die ze beschermden.

De vestingroute ontsluit de mooiste plekjes hoog op de vestingwallen en laag bij het water. De wandeling begint bij het Kruitmagazijn.

Langs de Boterplas klimt het pad naar de hoofdwal. Verderop, bij de Majoorgracht, vertellen infopanelen over natuurontwikkeling en de Bourgondische vesting.

Over de hele route staan 23 infoborden verspreid. Ze vertellen meer over de turbulente geschiedenis van de vesting, over de evolutie van de middeleeuwse stadswallen tot het Franse vestingcomplex, over de techniek van de oorlogsvoering en over de groei van de stad. In de loop van de geschiedenis zijn er op en rond de vestingen boeiende biotopen tot ontwikkeling gekomen. Borden geven informatie over de vele planten en dieren die leven op de muren, langs de grachten, oevers en bermen, in de graslanden en tussen de houtkanten.

De oude versterkingen werden een schitterend parklandschap op en om de oude stadswallen dat een krans van groen vormt rondom de stad. Die combinatie van een historische omgeving met een natuurrijk parklandschap maken van de Vestingroute een boeiende ervaring. Wie oog heeft voor natuur ontdekt bovendien mooie diersoorten: heel wat vogels, vlinders en amfibieën vinden in en om de vestingen hun vaste stek.

Kom il Foo

Het ontbijt en de lunch in Kom il Foo zijn intussen een traditie geworden.

We worden er opnieuw vriendelijk onthaald en kunnen weer genieten van de speciaal voor ons gemaakte verse hutsepot!

Snack - Tea-Room

mooi en rustgevend interieur met binnenterras

Specialiteit Wok à la Carte
Open tot 20u30,
dinsdag tot 18u00.
Bij reservatie open voor iedereen tot...

Tempelstraat 7
8900 Ieper
Tel. & fax: 057/46.99.55

• Zondag gesloten •

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Ramparts Cemetery - Lille Gate

Ramparts Cemetery, Lille Gate ligt ten westen van de Rijselpoort op de vestingen. Onder de begraafplaats lagen er *dugouts*. De grafstenen zijn allemaal naar de Majoorgracht gericht.

Het waren Franse troepen die in oktober 1914 met de aanleg van deze begraafplaats begonnen. Britse eenheden gebruikten Ramparts Cemetery met intervallen van februari 1915 tot april 1918.

Er worden 193 Commonwealthdoden herdacht, 9 daarvan zijn niet geïdentificeerd. Zij zijn afkomstig uit het Verenigd Koninkrijk (158), Canada (10), Australië (11) en Nieuw-Zeeland (14 - allen Maori's). Ramparts Cemetery is nu, samen met het veel grotere Ypres Reservoir Cemetery, de enige militaire begraafplaats binnen de stadswallen.

Op 11 november 1999 werden er vier onbekende soldaten begraven die werden gevonden bij opgravingen naast de Sint-Jacobskerk. De begraafplaats is omgeven door een taxushaag, symbool voor de eeuwige liefde.

Op de begraafplaats werd ook de urne met de as van de auteur Rose Coombs begraven. Daarvoor werd hoogst uitzonderlijk toestemming gegeven, mits er op geen enkele manier op de begraafplaats zelf een aanduiding te vinden zou zijn. Het enige wat toegestaan werd, was het aanbrengen onder de Rijselpoort van een bordje met "Rose Coombs Walk".

Rose Coombs (MBE) is de schrijfster van *Before Endeavours Fade*, een boek dat zorgde voor een heropflakking van het oorlogstoerisme. Zij was ook jarenlang werkzaam in het Imperial War Museum in Londen.

Rose Coombs overleed op 7 januari 1991 en zij liet aan de stad Ieper als legaat haar bibliotheek met boeken over de Eerste en Tweede Wereldoorlog na.

De 'Rose Coombs Memorial Walk' kan men beschouwen als een verre voorloper van de huidige toeristische vestingroute. Rose Coombs was een begrip in Ieper en zij wandelde destijds graag op de vestingen, die zij betrad aan de Rijselpoort.

Wie daar het bord liet plaatsen ter hare nagedachtenis is onbekend, maar het stadsbestuur en de Dienst voor Toerisme hebben besloten het bord te laten staan.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Ypres Reservoir Cemetery

We bezochten deze mooie en goed verzorgde Britse begraafplaats al eerder, op 11 november 2009. Omwille van de mooie ligging, en ook omdat er veel te vertellen valt over deze begraafplaats en haar doden, bezoeken we *Ypres Reservoir Cemetery* dit jaar opnieuw.

Sir Fabian Ware zorgde al vanaf het begin van de oorlog voor de oorlogsgraven. Zijn *Graves Registration Commission* werd door het ministerie van Oorlog erkend en op 21 mei 1917 werd de *Imperial War Graves Commission* of IWGC opgericht. Na de oorlog kreeg de IWGC de opdracht begraafplaatsen aan te leggen, gedenktekens voor vermisten op te richten, namenregisters op te stellen en te publiceren.

De uitvoeringsprincipes voor deze taak werden op 25 september 1920 per decreet vastgelegd:

- Iedere oorlogsdode wordt individueel met de naam herdacht op een grafsteen of wordt vermeld op een gedenkteken van vermisten. De repatriëring naar eigen land blijft uitgesloten.
- De grafstenen en gedenkstenen moeten permanent blijven.
- De grafstenen zijn gelijkaardig.
- Geen enkel onderscheid mag gemaakt worden naar rang, stand, ras of geloofsbelijdenis.

De IWGC aanvaardde iedere verzameling vanaf 40 oorlogsgraven als een militaire begraafplaats of militaire uitbreiding van een gemeentelijk kerkhof. Deze begraafplaatsen werden gekenmerkt door een **Offerkruis** (*Cross of Sacrifice*), een ontwerp van architect Sir Reginald Blomfield. Naargelang het aantal graven, bestond dit kruis in verschillende groottes: type A/1 (hoogte 4,432m) voor 40 tot 250 grafstenen ; type A (hoogte 6,058m) voor 251 tot 2.000 grafstenen en type B (hoogte 7,547m) voor meer dan 2.000 grafstenen. Een speciaal groot kruis type C (hoogte 9,069m) werd opgesteld op belangrijke en speciale begraafplaatsen zoals bijvoorbeeld Tyne Cot Cemetery in Passendale met 11.964 stenen.

Wanneer dit kruis centraal stond opgesteld, werd aan elke kant een bronzen zwaard bevestigd, zoals hier op Ypres Reservoir Cemetery. Indien het kruis in een hoek of dicht bij een muur stond opgesteld, werd er één bronzen zwaard bevestigd, zichtbaar van op de begraafplaats.

Naast het Offerkruis was er de **Herinneringssteen** (*Stone of Remembrance*), ontworpen door Sir Edwin Lutyens, met een door Rudyard Kipling gekozen vers **THEIR NAME LIVETH FOR EVERMORE**. Architect Lutyens weigerde een kleiner ontwerp van deze Herinneringssteen te voorzien, daardoor werd het minimum aantal stenen vastgelegd op 600 tot 1.000, maar die norm werd niet altijd op dezelfde wijze gevolgd.

Bij het ontwerpen en aanleggen van de begraafplaatsen tussen 1922 en 1928 werden absoluut geen religieuze symbolen aanvaard. Het kruis symboliseerde **offer** (leven en dood), het bronzen zwaard (als wapen) de **militaire** betekenis. Door de omgekeerde bevestiging van het zwaard werd de **rouw** uitgedrukt. de steen bracht de **eeuwige herdenking** van de doden. want wat is blijvender dan steen? de IWGC, Sir Fabian Ware en de architecten weigerden uitdrukkelijk alle andere verwijzingen.

Op de begraafplaatsen werden twee soorten stenen geplaatst: grafstenen op een graf en gedenkstenen voor de doden van wie het graf niet meer werd teruggevonden. Gedenkstenen staan nooit boven een graf maar staan meestal in afzonderlijke rijen opgesteld. De doden wiens namen in een gedenksteen werden gebeiteld, worden niet op een memoriaal van vermisten, zoals bijvoorbeeld de Menenpoort, vermeld.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

De IWGC stelde drie hoofdarchitecten aan: **Sir Edwin Lutyens**, **Sir Reginald Blomfield** en **Sir Herbert Baker**. Later werd **Mr Charles Holden** nog toegevoegd. Sir Herbert Baker ontwierp binnen de Ieperboog enkel Tyne Cot Cemetery in Passendale. Deze vier hoofdarchitecten werden bijgestaan door jonge assistent-architecten die meestal uit het leger gerekruteerd waren en die kleinere begraafplaatsen ontwierpen. In de West-Vlaamse frontzone werkten Captain Arthur Hutton, Major George Goldsmith, William Cowlshaw, Noel Rew, Major John Truelove en Captain Wilfred Clement von Berg. Deze laatste werd bekend als de ontwerper van *Bedford House Cemetery* in Zillebeke, dat we bezochten op 11 november 2011.

Tijdens de oorlog nog zouden de architecten Blomfield, Baker en Lutyens ieder een begraafplaats ontwerpen naar hun eigen ideeën, opgedaan tijdens rondritten aan het westelijk front. Maar door het Duits lenteoffensief van 1918 ging dit niet door. Uiteindelijk werden drie begraafplaatsen toegewezen aan Blomfield om als proef gebouwd te worden:

- Le Tréport Military Cemetery bij een verzameling van militaire hospitalen in de buurt van Dieppe, met ongeveer 450 graven;
- Forceville Communal Cemetery Extension, ten noorden van Albert, met ongeveer 300 graven;
- Louvencourt Military Cemetery, ook bij Albert, met ongeveer 150 graven.

De prijs van de bouwwerken, die duurden tot eind mei 1920, was opgelopen tot £ 15.000, beduidend meer dan de vooropgestelde £ 10 per grafsteen. Dus moesten er dringend maatregelen genomen worden om de prijs te drukken. Marmer en graniet werden geweerd, Portland en Hopton Wood kalksteen werden gekozen: goedkoop, deugdelijk en... Brits.

De prijs per steen bij de verdere uitbouw van de begraafplaatsen in Frankrijk en België daalde tot ongeveer £ 5, en dit dank zij een strenge controle, een uiterst doeltreffende manier van werken en het zeer behoedzaam omspringen met de fondsen.

Ieper telt twee militaire begraafplaatsen binnen de stadsmuren: Ramparts Cemetery, Lille Gate bij de Rijselpoort en deze Ypres Reservoir Cemetery.

Ieper was van oktober 1914 tot de herfst 1918 het centrum van een boog, de *Ypres Salient*, die door Britse, en soms ook door Franse, troepen werd bezet. De stad werd meer dan welke frontstad ook vernield. De ruïnes van de lakenhallen en de kathedraal stonden herkenbaar in het midden ervan. De *Infantry Barracks* bevonden zich in de omgeving van de zuidelijke stadsomwalling, richting Rijselpoort. De gevangenis, het reservoir en de watertoren bevonden zich aan de westkant.

Drie begraafplaatsen werden aan de westkant aangelegd: twee tussen de gevangenis en het reservoir en een derde ten noorden van de gevangenis. De eerste twee werden na de oorlog ontruimd en naar de derde overgebracht. Deze begraafplaats heette oorspronkelijk 'Cemetery North of the Prison' en later 'Ypres Reservoir North Cemetery', later kortweg 'Ypres Reservoir Cemetery'.

De aanleg van de begraafplaats begon in oktober 1915. Ze werd gebruikt door gevechtseenheden en veldhospitalen *Field Ambulances* tot het einde van de oorlog. Toen bevatte ze 1.099 graven. Later kwam er een uitbreiding door bijzetting van verspreide graven en kleinere begraafplaatsen in de Ieperboog.

Er worden nu 2.614 Commonwealthdoden en 1 niet-geïdentificeerde Duitser, een krijgsgevangene, herdacht. 40% daarvan zijn niet geïdentificeerd.

De begraafplaats in 1919.

De architect van deze begraafplaats is Sir Reginald Blomfield (1856-1942), hij werd geassisteerd door Captain Wilfred Clement von Berg. Blomfield ontwierp 120 militaire begraafplaatsen en monumenten, waarvan 42 in België.

Special memorials herdenken 2 militairen uit het Verenigd Koninkrijk die begraven waren op Infantry Barracks en 8 die begraven waren op Ypres Reservoir Middle Cemetery van wie de graven door artillerievuur vernield werden.

In Plot V rij AA zijn de graven van 16 officieren en manschappen van het 6de Duke of Cornwall's Light Infantry die ingekwartierd lagen tussen de restanten van de kathedraal. Op 12 augustus 1915 werden zij gedood door de *Ypres Express*, Duits artilleriegeschut van groot kaliber, die vuurde vanuit het Houthulstbos. Overlevenden werden gered door de 11th King's Liverpools maar deze stoffelijke overschotten werden pas ná de oorlog ontdekt.

Volgende begraafplaatsen werden ontruimd en naar hier overgebracht:

Ypres Reservoir South Cemetery lag tussen de gevangenis en het reservoir en werd ook *Broadley's Cemetery* en *Prison Cemetery No. 1*. genoemd. Ze werd gebruikt van oktober 1914 tot oktober 1915 en bevatte 18 graven van militairen uit het Verenigd Koninkrijk.

Ypres Reservoir Middle Cemetery lag ten noorden naast vorige begraafplaats en werd ook *Prison Cemetery No. 2* en *Middle Prison Cemetery* genoemd. Ze werd gebruikt in augustus en september 1915 en uitzonderlijk later. Ze bevatte de graven van 107 militairen uit het Verenigd Koninkrijk waarvan er 41 behoorden tot de 6de King's Own Yorkshire Light Infantry. Er lag ook 1 Belgische militair begraven.

The Cemetery at the Infantry Barracks (ook genoemd "the Esplanade"). Deze begraafplaats werd gebruikt van april 1915 tot juli 1916 en bevatte de graven van 14 militairen uit het Verenigd Koninkrijk.

Bijzettingen

(Bron: *Commonwealth War Graves Commission*):

Verenigd Koninkrijk: 2.258

Canada: 155

Australië: 143

Nieuw-Zeeland: 28

Zuid-Afrika: 12

Undivided India: 2

Andere Commonwealth: 6

Niet-identificeerbaar: 10

Totaal Commonwealth: 2.614

Andere nationaliteiten: 1 (Duits)

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Merkwaardige graven

Alle grafstenen zijn dan wel identiek, toch heeft ieder graf, iedere gesneuvelde, zijn eigen verhaal. Enkele merkwaardige graven.

Reverend B.C. Ruck-Keene

Links: de grafsteen van **Reverend B.C. Ruck-Keene**

Chaplain to the forces (Legeraalmoezenier) 4th Class, Army Chaplains' Departement.

Overleden op 26 september 1917. Plot I, rij F, graf 37.

Rechts: Het graf van de **onbekende Duitse soldaat** in Ypres Reservoir Cemetery: Perk I, rij D, graf 25.

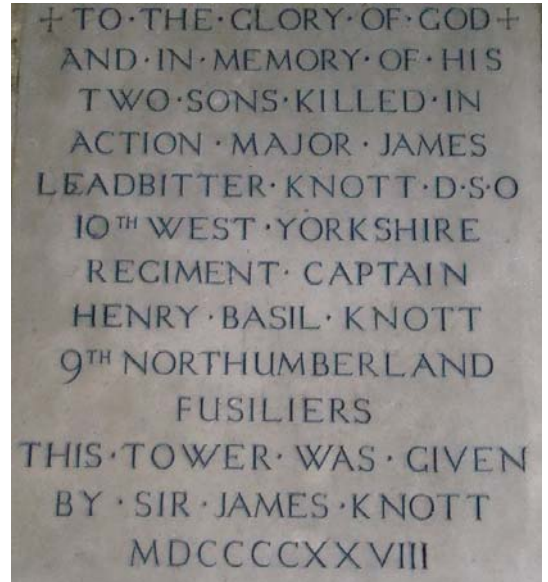
De gebroeders KNOTT

Kapitein **Henry Basil Knott** van het 9de Battalion Northumberland Fuseliers stierf aan opgelopen verwondingen op 7 september 1915. Hij werd begraven in plot V rij B graf 16.

Naast hem, in graf 15, rust zijn broer Majoor DSO *Distinguished Service Order* **James Leadbitter Knott**, overleden op 1 juli 1916. Hij sneuvelde in Fricourt tijdens de eerste dag van de Slag aan de Somme als tweede in bevel van het 10de Battalion van het West Yorkshire Regiment (Prince of Wales's Own). Majoor James L. Knott werd oorspronkelijk aan de Somme begraven maar zijn lichaam werd later op uitdrukkelijk verzoek van zijn ouders naar Ypres Reservoir Cemetery overgebracht om naast zijn broer bijgezet te worden.

Broederlijk naast elkaar in Plot V, rij B, graven 15 en 16: James en Henry Knott.

De gedenkplaat voor de gebroeders Knott in het portaal van de Saint George's Memorial Church.

Links in het portaal van de Saint George's Memorial Church werd er een gedenksteen vanwege hun ouders aangebracht.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Generaal Francis Aylmer MAXWELL

Brigade Generaal, drager van de eretekens **VC Victoria Cross**, **CSI Companion of The Most Exalted Order of the Star of India** en **DSO Distinguished Service Order**.

Hij was commandant van de 27ste Infanterie Brigade van de 9de (Schotse) Divisie.

Killed in action op 21 september 1917 op 46-jarige leeftijd en begraven op Ypres Reservoir Cemetery ; plot I, rij A, graf 37.

Hij was de zoon van Thomas Maxwell en Violet Sophia Maxwell ; echtgenoot van Charlotte Alice Hamilton Maxwell. Ook zijn zes jaar jongere broer, luitenant-kolonel Eustace Lockhart Maxwell, kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog om het leven. Hij sneuvelde in 1916 in Frankrijk en wordt herdacht op het Neuve Chapelle Memorial.

Francis Aylmer Maxwell was een ervaren beroepsmilitair. In 1891 kreeg hij een benoeming tot officier bij het Royal Sussex Regiment, en twee jaar later werd hij overgeplaatst naar het Indian Staff Corps.

Francis Maxwell vocht op verschillende plaatsen in India, waar hij in 1898 gedecoreerd werd met het *DSO*.

Ook tijdens de oorlog in Zuid-Afrika onderscheidde Maxwell zich. In maart 1900 bracht hij onder vijandelijk vuur samen met enkele andere officieren een aantal kanonnen in veiligheid bij Korn Spruit "waarbij hij de grootste moed toonde en zich vrijwillig blootstelde aan het gevaar".

Voor deze actie kreeg hij het Victoria Cross (VC), de hoogste militaire onderscheiding. Na de Boerenoorlog diende hij nog in India en Australië.

Tussen juni en oktober 1916 was Maxwell bevelhebber van het 12th Battalion Middlesex Regiment. Hij promoveerde al vlug tot Brigade Generaal en kreeg het bevel over de 27ste Brigade, een eenheid die toen bestond uit drie Schotse en vier Zuid-Afrikaanse regimenten.

Eind november 1916 werd hem voor de tweede keer de Distinguished Service Order *DSO* toegekend.

In de vroege ochtend van 21 september 1917 hield Maxwell een oogje in het zeil terwijl zijn troepen prikkeldraad aanbrachten ter hoogte van de spoorweg op de "Green Line", een denkbeeldige lijn nabij de Duitse "Wilhelm-stellung" en een tussendoel op weg naar Passendale.

Daags voordien was de generaal al verschillende keren in het heetst van de strijd op het toneel verschenen om zijn troepen te leiden en aan te moedigen.

Daar werd hij neergeschoten door een Duitse sluipschutter. Zijn lichaam werd naar Ieper gebracht, waar het op 23 september 1917 werd begraven op Ypres Reservoir Cemetery.

De grafsteen van generaal Francis Aylmer Maxwell.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

John MacHAFFIE en Robert McKERGOW

Hier bevinden zich de graven I E 15 en I E 16 van de tweede luitenanten **John MacHaffie** en **Robert McKergow**, beiden van N° 29 Squadron RFC.

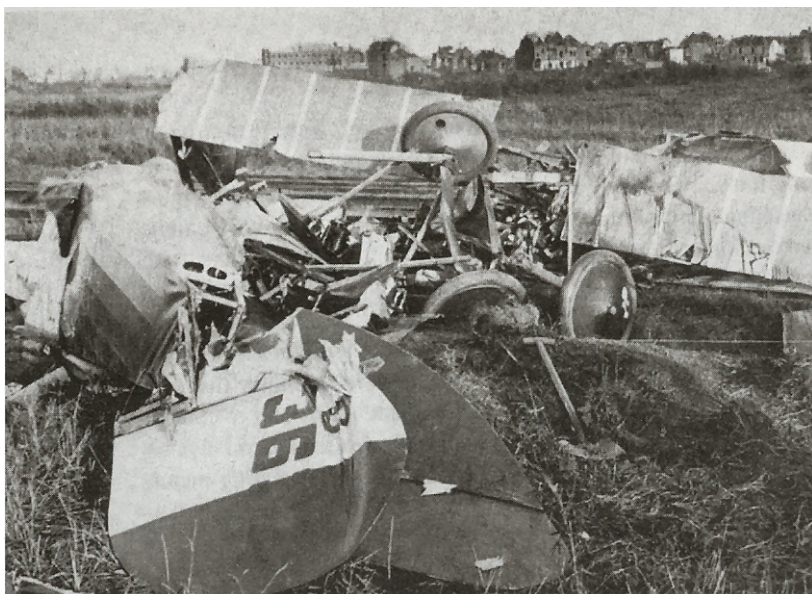
De dood van deze beide officieren was des te tragischer, aangezien die te wijten was aan een banaal ongeval.

Beiden waren op 21 september 1917 om 12u45 in Poperinge opgestegen in hun Nieuport Scout als deel van een achtkoppige patrouille onder leiding van Luitenant C.W. Cudemore.

Onderweg werd een ballon beschoten, zonder succes evenwel. Er werden ook twee Duitse formaties vliegtuigen waargenomen, maar die bleven te veraf om ze te kunnen onderscheppen.

Luitenant McKergow.

De resten van de toestellen van MacHaffie en McKergow na hun dodelijke crash.

Na een rustige vlucht van ongeveer anderhalf uur maakte de patrouille rechtsomkeer.

Misschien waren ze opgelucht omdat ze alweer ongedeerd van een missie terugkeerden, in ieder geval kwamen ze in een moment van onoplettendheid met elkaar in botsing.

In elkaar gehaakt, telden de beide toestellen naar beneden. In die dagen vóór de parachute was een botsing in volle vlucht haast altijd fataal.

Beide piloten waren nog maar een maand aan het front in Vlaanderen.

McKergow was de zoon van een kolonel en vloog in 1916 vijf maanden als waarnemer in N°. 70 Squadron.

MacHaffie kwam uit Toronto en behoorde tot het grote contingent Canadezen in de Britse luchtmacht.

Impiger et Acer of Energiek en Vurig.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

SHOT AT DAWN

Onder de doden op Ypres Reservoir Cemetery bevinden zich drie mannen die tijdens de oorlog terechtgesteld werden wegens desertie:

Private **Thomas Lionel Moles**, 54th Battalion Canadian Expeditionary Force.

Executed for desertion 22/10/1917, plot I H 76.

Zijn grafsteen draagt onderaan de inscriptie '*Grant us thy peace Lord*' aangebracht op verzoek van zijn moeder. Hij was 28 jaar oud.

Private **Ernest Lawrence**, 2nd Battalion Devonshire Regiment.

Executed for desertion 22/11/1917, plot I I 145.

Hij deserteerde op 5 mei 1917 en kon de stad Rouen in Normandië bereiken, waar hij gevangen genomen werd. Hij deserteerde een tweede maal op 8 mei 1917 en werd opnieuw gearresteerd. Hij slaagde er opnieuw in te ontsnappen en werd in augustus 1917 opnieuw gevat. Ernest Lawrence kreeg de kogel op 22 november 1917.

Zijn grafsteen draagt onderaan de inscriptie '*In loving memory of my dear son gone but not forgotten*'. Hij was 21 jaar oud.

Private **Charles F. McColl**, 1/4th Battalion East Yorkshire Regiment.

Executed for desertion 28/12/1917, plot IV A 6.

Hij deserteerde op 28 oktober 1917 nabij het bos van Houthulst en werd terechtgesteld op 28 december 1917. Hij was 26 jaar oud.

Thomas Lionel Moles, 28.

Ernest Lawrence, 21.

Charles F. McColl, 26.

Op 7 november 1918 wordt de laatste Britse soldaat geëxecuteerd wegens desertie. Er werd geen onderzoek ingesteld om zijn zwakke geestestoestand, veroorzaakt door shell-shock, aan te tonen, zelfs niet na uitdrukkelijk verzoek van de veroordeelde zelf.

Na de oorlog werd een onderzoekscomité opgericht om onderzoek te doen naar de neurosen om in de toekomst voorbereid te zijn op zulke voorvallen en om de militaire training hieraan aan te passen. Het comité ontdekte dat shell-shock ontstond door de stress die werd veroorzaakt door het zien van gewonde en dode vrienden op het slagveld, door angst en vermoeidheid.

De graven van 16 officieren van het 6de Duke of Cornwall's Light Infantry

Plot V rij AA.

De stoffelijke resten werden pas na de oorlog ontdekt in de ruïnes van de kathedraal.

De special memorials voor niet-teruggevonden graven

Twee gedenkstenen voor gesneuvelden die oorspronkelijk op Infantry Barracks waren begraven, maar wiens graven door artillerievuur werden vernield.

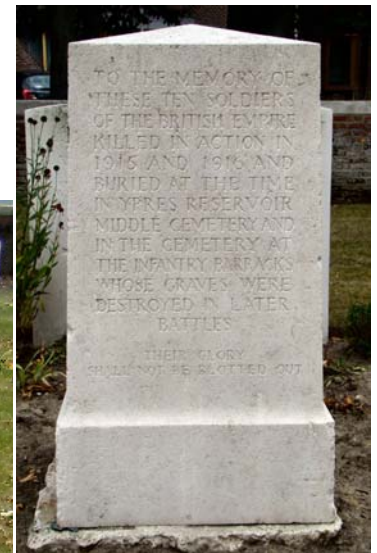
Eén voor *captain A.C. Anderson* van het *Army Veterinary Corps*, overleden op 20 april 1915.

Een tweede voor *gunner A.G. Bentley*, *Royal Garrison Artillery*, gesneuveld op 26 september 1917.

Allebei ***believed to be buried in this cemetery.***

Rechts en onder: Gedenksteen en individuele grafstenen voor de tien soldaten die sneuvelden in 1915 en 1916 en die oorspronkelijk begraven waren op Ypres Reservoir Middle Cemetery en op Infantry Barracks. Hun graven werden door artillerievuur vernield.

Their glory shall not be blotted out.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

De gebroeders GAVIN

Lance Corporal (soldaat 1ste klasse) **James T. Bulkeley Gavin** en zijn broer Private (soldaat) **Gordon Bulkeley Gavin** dienden beiden bij de B-compagnie van het 26th Battalion van de Australian Infantry en sneuvelden ook op dezelfde dag, 4 oktober 1917. Op die dag lag hun eenheid even buiten Zonnebeke, rechts van de spoorweg Ieper-Roeselare.

De 23-jarige James werd omstreeks 05u40 gedood bij Duitse beschietingen op de vertreklijn.

Gordon, zijn twee jaar oudere broer, kreeg omstreeks 09u00 een dodelijke kogel in het hoofd, in de buurt van de weg Passendale-Broodseinde. Zijn stoffelijke resten werden pas in 1921 gevonden en begraven op Tyne Cot Cemetery, 59/C/12.

Op vraag van de familie werd zijn lichaam drie jaar later overgebracht naar Ypres Reservoir Cemetery VII B 30, nabij het graf van zijn broer James VII B 27. Op beide grafstenen staat de

inscriptie: **LOVELY IN THEIR LIVES IN DEATH UNDIVIDED TO AWAKE TO ETERNAL GLORY.**

Oorlogsdoden van 1914

De eerste geïdentificeerde oorlogsdode van 1914 die hier werd herbegraven bij de definitieve aanleg van de begraafplaats is II B 1 Cpl Albert Thomas Claxton – 19 oktober 1914 – age 23.

De eerste graven van de oorspronkelijke begraafplaats bevinden zich in perk I en zijn:

I A 65 Pte. F. Rodolph – 20 april 1915.

I A 68 Capt. Trumbull Warren – 20 april 1915 – age 28.

Hoge officieren

I C 7 Brig.-Gen. Arthur Cecil Lowe – 24 november 1917 – age 49.

IV C 4 Colonel Augustus David Geddes – 28 april 1915 – age 48.

Jongste en oudste gesneuvelden

XI E 34 Private P. Finn – 20 september 1915 – age 16.

Op de Kipling Memorial 8 staat de naam van Private H. A. Dancer – 28 september 1915 – age 16.

Op Ypres Reservoir Cemetery rusten verder nog 6 zeventienjarigen en 7 achttienjarigen.

De oudste militair die hier werd begraven is II D 19 Private W. Naylor – 14 oktober 1918 – age 54.

Graven met davidster

De zespuntige ster of hexagram is het religieuze teken op de grafstenen voor joden. De ster bestaat uit twee symmetrisch over elkaar getekende gelijkzijdige driehoeken, de ene met de punt naar boven en de andere met de punt naar onder.

Waar het kruis een oerteken is van leven en dood (boom en dwarsbalk) verwijst de zespuntige ster naar de verweving van het natuurlijke en het bovennatuurlijke.

I G 42 2de Luitenant Cecil Owen Smith – 20 augustus 1917 – age 19.

I E 41 Lce Cpl S. J. Lyons – 5 september 1917.

II E 1 Pte Isaac Lipman – 19 oktober 1918 – age 38.

IV C 18 Rfn H. Davies – 26 april 1915 – age 20.

XI B 4 – Pte B. Rosenberg – 16 augustus 1917 – age 38.

Bij grafstenen met een davidster worden steentjes op de bovenkant gelegd: "bloemen voor de levenden, stenen voor de doden".

Bronnen:

- Bostyn F. *Passchendaele 1917*, het verhaal van de doden en Tyne Cot Cemetery, Roeselare 2007.
- Commonwealth War Graves Commission, www.cwgc.co.uk
- Descamps F. *Ypres Reservoir Cemetery*, 2009.
- Wereldoorlog 1 in de Westhoek: www.wo1.be

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Saint-George's Memorial Church

De voormalige Britse opperbevelhebber veldmaarschalk Sir John French wou na de wapenstilstand een Britse herinneringskerk in Ieper laten bouwen. De stad Ieper schonk hem grond op de hoek van de Elverdingestraat en het Vandepeereboomplein en de nodige vergunningen.

Op 24 juli 1927, enkele minuten na de inauguratie van de Menenpoort, legde Maarschalk Plumer de eerste steen. De kerk werd ingewijd op 24 maart 1929 door de Bisschop van Fulham. Op het terrein van de kerk werden ook nog een parochiehuis en een onderkomen voor pelgrims gebouwd.

Deze Anglicaanse kerk werd gebouwd naar de plannen van de Londense architect Sir Reginald Blomfield. Deze "Herinneringskerk" herbergt tal van herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog.

Het interieur is het resultaat van talloze schenkingen van individuen en organisaties. Heel de kerk hangt vol met gedenkplaten ter ere van regimenten die in de Salient vochten en voor soldaten die er hun leven gaven.

Typisch aan de kerk zijn de zogenaamde "kneelers" of "Hassocks", een project van de Friends of Saint-Georges. Op elke stoel in de kerk vindt men kniematten met de emblemen van verschillende historische regimenten op geborduurd.

Net naast de kerk ligt de **Eton Memorial School**.

Deze school was een geschenk van het gekende Eton College aan de stad Ieper ter ere van de studenten en oud-studenten van deze school die sneuvelden aan het front nabij Ieper.

De school was bedoeld voor de kinderen van de Britse werknemers van de Commonwealth War Graves Commission.

In het begin van de Tweede Wereldoorlog sloot de school haar deuren en werd daarna nooit meer heropend.

Canvas heeft enkele maanden geleden een documentaire over deze school en haar leerlingen van toen heruitgezonden.

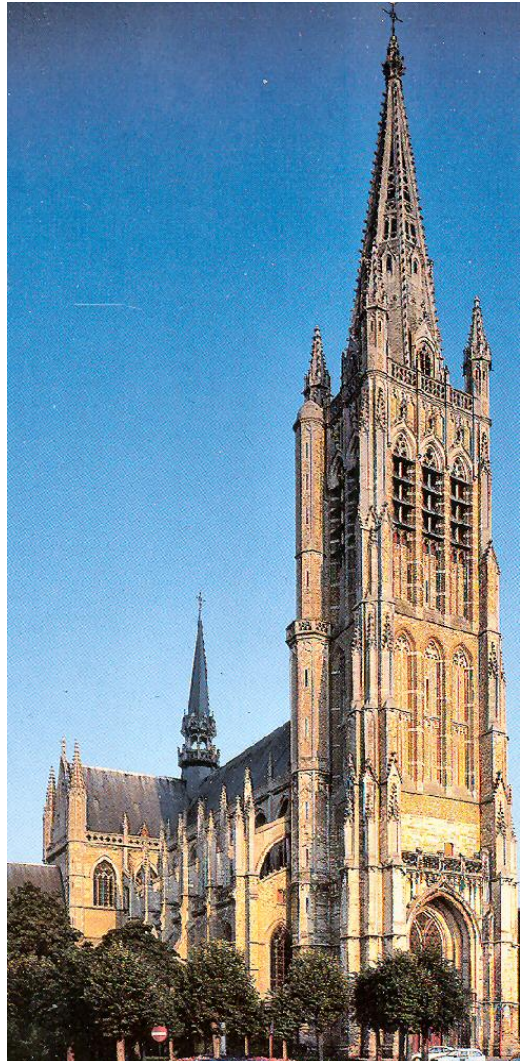
Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

de Sint-Maartenskerk

De kerk van het Sint-Maartens klooster werd opgetrokken tussen 1230 en 1370. Daarvoor stond hier een Romaanse kerk, waarschijnlijk uit de 10de of 11de eeuw. De rijkdom van de stad in de 13de eeuw zorgde voor welvaart en een grote bloei, ook van de kerkelijke architectuur. De bouw van de Sint-Maartenskerk en de bouw van de Lakenhalle rond 1250 moeten ongeveer gelijktijdig gezien worden.

In 1559 werd het bisdom Ieper opgericht door Paus Paulus IV. Het concordaat van Pius VII met Napoleon in 1801 betekende het einde van het 240-jarig bestaan van het bisdom. De bekendste bisschop was ongetwijfeld Cornelius Jansenius, stichter van het Jansenisme, en in deze kathedraal begraven.

Na de verwoesting tijdens de Grote Oorlog werd de kerk op haar 13de eeuwse fundamenten in haar huidige vorm heropgebouwd. Het nieuwe gebouw is een bijna exacte reconstructie van het vroegere gotische gebouw. Dit is te danken aan de architect Jules Coomans, die vóór de Eerste Wereldoorlog restauraties uitvoerde aan deze kerk en aan de Lakenhalle, en daardoor over de plannen beschikte. Zo kon hij na 1918 de heropbouw starten.

In de kathedraal zijn verschillende gedenktekens aangebracht ter nagedachtenis van de gesneuvelden. Er zijn Franse en Britse gedenksteden en boven het zuidelijke portaal is er een groot kleurrijk brandraam ter ere van Koning Albert I.

Vooran in de kathedraal ligt de grafsteen voor Robrecht van Bethune, de "Leeuw van Vlaanderen", ook wel Robrecht III van Vlaanderen of Robrecht van Dampierre genoemd.

In de zuidelijke zijkapel staat het altaar met het mirakelbeeld van Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne, de patrones van Ieper. In 1383 werd Ieper belegerd door de Engelsen en de Gentenaars. De Ieperlingen baden tot Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne (thuyne=omwalling). Wanneer de hongersnood hen dreigde fataal te worden, werd het beleg plots afgebroken.

De Ieperlingen dankten Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne voor dit wonder, maar wellicht mochten ze ook "dank u" zeggen aan het grote Franse leger dat vanuit Atrecht aan het optrekken was...

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Herdenkingsconcert

The Great War Remembered

Een muzikale evocatie van de Eerste Wereldoorlog

Op 11 november 2012 om 16u30 organiseert de Last Post Association de negende uitgave van het 'The Great War Remembered' concert in de Ieperse Sint-Maartenskerk.

Dit evenement keert terug naar 1914–1918 en brengt ons in de sfeer van de Grote Oorlog aan de hand van muziek, beeld en zang en wil zo de herinnering aan de soldaten van de Eerste Wereldoorlog levendig houden.

De deelnemers dit jaar zijn:

- de koninklijke harmonie Ypiana (B)
- de tenor Sean Ruane (UK)
- the combined bands of the Fire and Rescue Services from the United Kingdom (UK)
- Chorus koor (B)
- Hopchora (B)
- the Last Post buglers (B)

Na de voorgaande succesvolle edities is dit concert, met bijna 200 muzikanten en meer dan 1.200 bezoekers, uitgegroeid tot een klassieker binnen de Ieperse Wapenstilstand herdenkingen.

De tenor **Sean Ruane** is één van de rijzende sterren aan het operafirmament. Zijn adembenemend vocale talent gaat samen met een ontwapende, zorgeloze stijl die hem in staat stelt om met het grootste gemak op te treden in zowel operazalen als op televisie en in sportstadia. Hij voelt zich even goed thuis bij de operakenners van Covent Garden als tussen de voetbalsupporters in Wembley. Sinds zijn professioneel debuut in 2001 trad hij op in Europa, Rusland, Australië en Nieuw-Zeeland. Hoewel de opera voor hem centraal staat, is hij ook de stem geworden op heel wat Britse sportevenementen, zoals de interlands van de Engelse nationale voetbalploeg, de Ierse thuiswedstrijden van het Zeslandentornooi rugby en de Cricket Ashes Series.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

de Lakenhalle en het Belfort

De Ieperse Lakenhalle is Europa's grootste burgerlijke gebouw in gotische stijl. De oorspronkelijke halle werd gebouwd tussen 1200 en 1304. De Lakenhalle werd vroeger gebruikt als verhandelingsplaats van het hier geweven laken, in elke deuropening onderaan het belfort werd het verkocht. Ieper was zeer befaamd in de middeleeuwen vanwege de goede kwaliteit van het laken. Na Gent en Brugge was Ieper toen de derde belangrijkste stad van Vlaanderen.

De Lakenhalle werd tijdens de Eerste Wereldoorlog volledig vernield en de restauratie werd pas voltooid in 1967. De architecten, waaronder Jules Coomans, opteerden voor een getrouwe reconstructie waarbij weliswaar moderne materialen gebruikt werden. Onderaan zijn de originele stenen nog zichtbaar, dit zijn de grootste.

Tegenwoordig is de Lakenhalle een door de UNESCO beschermd monument. In de hallen is ook het 'In Flanders Fields' museum gevestigd. De belforttoren maakt deel uit van het vernieuwde museum en kan beklommen worden. Van op de 70m hoge toren toren heeft men een mooi zicht op de Ieperboog.

In de belforttoren bevindt zich een beiaard met 49 klokken met een totaal gewicht van 11.892kg. Om het kwartier speelt automatisch het 'Iepers Tuindaglied'. Kwart voor en kwart na het uur speelt een korte versie, op het half uur weerklinkt een langere versie, en op het uur zelf speelt het volledige lied.

het In Flanders Fields Museum

De spiegel van de geschiedenis

In een land waar oorlog heeft gewoed, gaat die oorlog niet gauw meer voorbij, ook niet als die inmiddels een eeuw achter ons ligt. Voor elk van de meer dan 600.000 doden die vielen in ons land, voor elk van de ruim 425.000 graven en namen op monumenten en voor de honderden andere sporen en relictten in de frontstreek, voor elk van de miljoenen getroffen... bestaat er een verhaal van verdriet, pijn en beproeving ergens in de wereld.

Het vernieuwde **In Flanders Fields Museum** confronteert de bezoeker met de gevolgen van *den Grooten Oorlog*. Het brengt oud en jong in aanraking met leven en dood in de Ieperse frontstreek. Het houdt ons een spiegel voor en doet ons stilstaan bij hoe we omgaan met ons verleden en dat van alle andere betrokken landen. Mensen kwamen uit meer dan vijftig verschillende landen en culturen om deel te nemen aan de oorlog in Vlaanderen. Vandaag ontvangt het museum dan ook bezoekers van over de hele wereld. En confronteert het hen met het universele karakter van een wereldbrand die 100 jaar geleden plaatsvond.

Persoonlijke verhalen

Het **In Flanders Fields Museum** heeft altijd al de nadruk gelegd op de persoonlijke verhalen in het grotere verhaal van een conflict dat de wereldgeschiedenis mee bepaald heeft. Naast de honderden authentieke objecten en beelden, die in een vernieuwende ervaringsgerichte vormgeving gepresenteerd worden, is er ook in het nieuwe museum bijzondere aandacht voor het verhaal van de 'kleine man'. Levenschte personages en interactieve opstellingen confronteren de hedendaagse bezoeker met zijn evenmens in de oorlog een eeuw geleden.

Een uniek souvenir

Om het belevingsaspect nog te vergroten, ontvangt elke bezoeker bij zijn aankomst een persoonlijke 'poppy'-armband. Dankzij de chip die in de armband zit, wordt de taalkeuze automatisch ingesteld en kan de bezoeker vier persoonlijke verhalen ontdekken doorheen de permanente tentoonstelling. Voor de poppy-armband betaalt de bezoeker € 1 bovenop de toegangsprijs. Na het bezoek kan hij of zij de armband terug inwisselen voor € 1 aan de receptie. Of de armband houden als een uniek souvenir en een permanente herinnering aan de verhalen uit het museum.

Multimediaal en multidisciplinair

Het **In Flanders Fields Museum** heeft een sterke reputatie hoog te houden op het vlak van multimediale voorstellingstechnieken. Ook in de nieuwe scenografie is er ruimschoots aandacht voor de nieuwste museale toepassingen. Touchscreens, de interactieve poppy-armband, videoprojectie, geluidsfragmenten... alles staat in het teken van een intense beleving en een authentieke onderdompeling in het leven aan het front.

Het museum gaat bovendien verder dan een louter historisch of militair relaas van de feiten. Zo is er naast de historische (gebruiks)voorwerpen, dagboeknotities en artefacten ook ruimte voor persoonlijke impressies van soldaten en kunstenaars. Zowel uit het begin van de 20ste eeuw als hedendaagse dichters, auteurs, schilders, fotografen en beeldhouwers. Hun kunstzinnige interpretatie van de gebeurtenissen zorgt steeds weer voor een persoonlijke en aangrijpende confrontatie met de oorlog... maar ook met de hoop op vrede.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Vredesopvoeding en Onderwijs

Binnen het onderzoeksprogramma Vrede en samenleving van het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie loopt reeds sinds 2007 een onderzoeksproject over vredesopvoeding. Het Vredesinstituut onderzoekt wat vredeseducatie precies inhoudt en hoe die - onder meer in ons onderwijs - in de praktijk wordt gebracht. Het Vredesinstituut gaat dus op zoek naar inzicht in opvoeding tot vrede in het algemeen, en de manier waarop deze in Vlaanderen vorm krijgt in het bijzonder.

Eerder werd er reeds een staalkaart gemaakt van recente vredesopvoedingsinitiatieven in de onderwijswereld. In 2010 werd er vervolgens een onderzoek met een conceptueel luik en een inventarisatie van het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen afgerond. Het onderzoek ging na wat het concept vredesopvoeding precies inhoudt of kan inhouden, en welke invullingen, karakteristieken en indelingen zoal aan vredesopvoeding worden gegeven. Deze analyse resulteerde in een afbakening van vredesopvoeding, die werd gebruikt om het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen in kaart te brengen.

Wat is vredesopvoeding?

Het Vredesinstituut definieert vredesopvoeding als een contextbepaalde, transformatieve en intrinsiek politieke pedagogie die gericht is op vredescultuur en actieve verantwoordelijkheid:

– Vredescultuur is door de Verenigde Naties gedefinieerd als de waarden, attitudes, gedragingen en levenshoudingen die geweld verwerpen en conflicten vermijden door hun oorzaken bij de wortel aan te pakken via dialoog of communicatie op interpersoonlijk, collectief en internationaal vlak. Daarbij wordt het belang van cultuur, geschiedenis, levensbeschouwing, alfabetisering en kennis van vreemde talen benadrukt, evenals het betrekken van de lerarenopleidingen, de brede omgeving van de school, de informele (buitenschoolse) opvoedingscontext en volwasseneneducatie.

– Actieve verantwoordelijkheid is het beoogde eindresultaat van vredesopvoeding. Daarvoor is zowel begrip van de mondiale toestand en samenhang (kennis en inzicht) als opkomen tegen openlijk en structureel geweld en voor een rechtvaardige samenleving (attitude en actie) nodig.

– Vredesopvoeding is contextbepaald. Dit houdt in dat de inhouden en de invulling van vredesopvoeding worden bepaald door de bekommernissen en noden van de particuliere samenleving waarbinnen de vredesopvoeding plaatsvindt. Deze karakteristiek geldt in zijn algemeenheid, maar een eventuele link aan een reële conflictsituatie bepaalt in hoge mate de invulling die vredesopvoeding krijgt. De contextbepaaldheid van vredesopvoeding hangt samen met de nood om in te spelen op aanwezige of opgeroepen ervaringen bij het doelpubliek, of anders gezegd om ervaringsgericht te werk te gaan.

– Vredesopvoeding als transformatieve en politieke pedagogie houdt in dat verandering en emancipatie centraal staan, zowel bij degene die vredesopvoeding geniet (transformatief), als binnen de samenleving als geheel (politiek). Vredesdoelstellingen houden vaak een directe uitdaging in van de actuele stand van zaken, veeleer dan een reproduceren van kennis en sociale orde. Vredesopvoeding is dan ook niet gericht op het kneden van lijdzame of volgzame burgers, maar op het vormen van weerbare burgers die verantwoordelijkheid nemen. Leerprocessen op lange termijn (procesmatig) en coöperatief of interactief leren zijn hiervoor essentieel.

Gebaseerd op Johan Galtung werd een onderscheid gemaakt tussen positieve en negatieve vrede. Positieve vrede is een toestand van geweldloosheid, duurzaamheid en rechtvaardigheid die de

oorzaken van geweld wegneemt en enkel mogelijk is dankzij de aanwezigheid van de juiste ingesteldheid en gepaste instellingen. Negatieve vrede is dan het louter afwenden of stopzetten van oorlog of direct geweld. Beide kunnen ook samen voorkomen.

Gebaseerd op Ian Harris werden binnen het ruime veld van vredesopvoeding vijf types vredesopvoeding onderscheiden, namelijk internationale, mensenrechten-, ontwikkelings-, milieu- en conflicthanteringseducatie.

Deze op Harris, Galtung, Freire en anderen gebaseerde invulling is voldoende coherent en theoretisch onderbouwd om de samenhang tussen op het eerste zicht zeer verscheiden projecten hard te maken. De niet-exclusieve indeling over twee assen (positief/negatief en vijf types vredesopvoeding) slaagt er bovendien in houvast te bieden binnen het disparate veld van emancipatoire en wereldverbeterende projecten, zonder tot star hokjesdenken te verleiden.

Wat is vredesopvoeding in Vlaanderen?

Vredesopvoedingsprojecten worden in een grote meerderheid van de Vlaamse basis- en secundaire scholen georganiseerd. Dit komt in belangrijke mate doordat de scholen deze projecten als zeer zinvol beschouwen en ze soms zelfs een onmiddellijke impact vaststellen, bijvoorbeeld op het schoolklimaat of op het gedrag van de leerlingen ten aanzien van geweld. Voor deze projecten, die er vaak komen op initiatief van een bevlogen leerkracht of van een groep leerkrachten, doen de scholen in belangrijke mate beroep op externe organisaties.

In Vlaanderen is er een ruim aanbod aan initiatieven beschikbaar onder tal van noemers en vlaggen die binnen onze afbakening van vredesopvoeding vallen. In totaal identificeerden we 62 organisaties die samen 454 vredeseducatieve initiatieven aanbieden voor het onderwijs. Het vredeseducatieve aanbod in Vlaanderen biedt dus voor elk wat wils, met een mooie spreiding over de verschillende leeftijdsgroepen en de verschillende types vredesopvoeding.

Toch werden in het onderzoek enkele opvallende uitschieters of interessante verbanden vastgesteld. De traditionele vredesbeweging, organisaties die rond oorlog en vrede werken (de grote vrede) en organisaties die rond inter-persoonlijke geweldloosheid werken (de kleine vrede), associëren zichzelf het vaakst spontaan met vrede. Bij hen vinden we ook de grootste variatie over types vredesopvoeding, doelgroepen en methodieken heen.

De vredesbeweging blijkt bepaalde types vredesopvoeding anders te benaderen dan organisaties die vrede niet of slechts zijdelings met hun werking associëren. Binnen internationale opvoeding, het favoriete type van zowel de vredesbeweging als organisaties die zich op internationale thema's toeleggen, merken we een groot verschil in invulling. De vredesbeweging is binnen internationale opvoeding – het oerdomein van vredesopvoeding – vooral op negatieve vrede en dus op internationale conflicten of oorlogen gericht. De internationaal-georiënteerde organisaties zijn binnen diezelfde internationale opvoeding vrijwel uitsluitend op positieve vrede gericht en bevinden zich nadrukkelijk op het kruispunt met ontwikkelingseducatie. Hetzelfde geldt overigens voor de ontwikkelingsorganisaties. Hun invulling blijkt er één te zijn van mondiale vorming: kennismaking met andere culturen, levenswijzen, gewoontes, de problemen waarmee ze worden geconfronteerd, en de mondiale samenhang van dit alles. Beide benaderingen passen binnen de vredescultuur en de actieve verantwoordelijkheid die doelstellingen van vredesopvoeding zijn, maar er blijkt een duidelijk verschil tussen een invulling gericht op negatieve vrede dan wel op positieve vrede. Deze vaststelling met betrekking tot internationale opvoeding neemt niet weg dat ook de vredesbeweging voor het geheel van haar activiteiten meestal op positieve vrede gericht is en ook veruit het vaakst positieve en negatieve vrede combineert.

De opdeling tussen negatieve en positieve vrede bleek de beste verklarende factor om het onderscheid tussen projecten en organisaties te duiden. Organisaties die werken vanuit de herinnering aan de twee wereldoorlogen (grote vrede), blijken het meest uitgesproken op negatieve

vrede toegespitst. Organisaties die werken rond inter-persoonlijk geweld (kleine vrede), combineren – op de vredesbeweging na – het vaakst negatieve en positieve vrede. Het blijkt dus de aandacht voor negatieve vrede die het onderscheid markeert tussen organisaties die traditioneel met vrede geassocieerd worden, en organisaties die over het algemeen een andere noemer gebruiken voor hun vredeseducatieve werk.

Vreemd genoeg zijn de organisaties en meer nog de activiteiten die traditioneel met vrede – en dus met negatieve vrede – geassocieerd worden, het buitenbeentje binnen het vredeseducatieve veld. Binnen het totale aanbod blijken twee benaderingen van negatieve vrede, namelijk de kleine vrede (tegen inter-persoonlijk geweld) en de grote vrede (tegen internationaal geweld), elkaars tegenpolen en dit zowel op het vlak van doelgroep als van didactische aanpak. Projecten voor kleine vrede, die we grosso modo de 'negatieve vrede'-invulling van opvoeding voor conflicthantering kunnen noemen, komen bij alle leeftijden voor, maar toch het vaakst bij de jongste groepen. Cognitieve en ervaringsgerichte benaderingen komen bij kleine vrede het minst voor, interactieve werkvormen zijn dan weer de favorieten. Projecten voor grote vrede, bij uitstek rond de twee wereldoorlogen, bieden dan weer de 'negatieve vrede'-invulling van internationale en in mindere mate mensenrechteneducatie. Deze projecten zijn vooral op oudere doelgroepen gericht en hechten groot belang aan cognitieve en ervaringsgerichte werkvormen. Interactieve benaderingen komen hier dan weer veruit het minst voor. Uiteindelijk blijken de kenmerken van kleine en grote vrede over de hele lijn significant van elkaar te verschillen. Projecten gericht op positieve vrede liggen tussen beide uitersten in en zorgen ervoor dat het gehele aanbod aan vredesopvoeding toch een aaneensluitend veld vormt, waarbij de verschillende types vredesopvoeding en de verschillende categorieën organisaties elkaar overlappen en in elkaar haken.

Het dient opgemerkt dat deze analyse vooral van toepassing is op projecten en minder op organisaties. Heel wat vredesorganisaties bieden immers ook projecten aan op het vlak van positieve vrede, en de vredesbeweging bestrijkt het hele veld van vredesopvoeding. Niettemin blijkt het hart van vredesopvoeding voor een groot stuk te kloppen bij projecten die vaak beter gekend zijn onder andere noemers, en zijn het de projecten die intuïtief het meest met vrede worden geassocieerd (de facto de negatieve vrede), die de uiterwaarden bepalen.

Over alle types heen, worden de meeste projecten aangeboden door gespecialiseerde educatieve organisaties, die vaak kiezen voor een focus op een bepaald thema of type vredesopvoeding, een vaste doelgroep en/of een vaste methode. In veruit de meeste gevallen blijken de aanbiederende organisaties toegewijd en professioneel om te gaan met hun vredeseducatieve werking, en vaak stemmen ze hun aanbod af op leerplannen of eindtermen. Dat geldt voor gespecialiseerde educatieve organisaties, maar evenzeer voor organisaties met een thematische specialisatie waarvoor de educatieve werking slechts één van hun activiteiten is. Het valt trouwens op dat scholen die een beroep doen op externe organisaties voor het (mee) op touw zetten van vredeseducatieve projecten, over het algemeen zeer tevreden zijn over die samenwerking.

Voor alle leeftijden is een ruim en gevarieerd aanbod beschikbaar, maar het zwaartepunt ligt bij de 10- tot 18-jarigen, met pieken voor de derde graden van lager en secundair onderwijs. Het aangeboden materiaal bestaat vaak uit spelvormen, voorwerpenkoffers en in iets mindere mate workshops of ateliers. De actieve inleving, beleving of ervaring krijgt veel aandacht in de aangeboden vredeseducatieve projecten.

Een ander kenmerk dat in het oog sprong, is het ver-kind-sen van het aanbod, vooral in het basisonderwijs. Mondiale problemen worden vaak op kindermaat gebracht, bijvoorbeeld door het over kindsoldaten te hebben in plaats van over oorlog, over straatkinderen in plaats van over (kans)armoede, over kinderrechten in plaats van over mensenrechten,...

Een rode draad in het onderzoek over vredesopvoeding, is het belang van een procesmatige aanpak. Ook binnen het vredeseducatieve aanbod in Vlaanderen werd vastgesteld dat men het belang van een benadering over de lange termijn ter harte neemt. De continuïteit wordt soms rechtstreeks voorzien door de aanbieder, met initiatieven die voortbouwen op eerdere projecten of met

onderwijsmethodes die langlopend kunnen gehanteerd worden. Veel meer organisaties bieden alvast ondersteunend materiaal voor de voorbereiding en de nabespreking van het project. Het slagen van een vredeseducatief project hangt hier in grote mate van af. Het succes van vredesopvoeding als geheel lijkt op lange termijn echter vooral af te hangen van de volgehouden inspanning van de leerkrachten en van een vruchtbaar schoolklimaat.

Wat met vredesopvoeding in Vlaanderen?

Bij de afronding van het onderzoek werden ook een aantal aandachtspunten op een rij gezet.

Ten eerste bleek de kostprijs van veruit de meeste vredeseducatieve initiatieven zeer laag tot helemaal gratis te zijn. Door de soms noodzakelijke begeleiding of transportkosten kan de kostprijs oplopen, maar over het algemeen zijn de financiële hinderpalen om van het vredeseducatieve aanbod gebruik te maken, miniem. Dit is in belangrijke mate te danken aan het feit dat de aanbieders voor hun (educatieve) werking subsidies ontvangen.

Financiering vanwege het departement onderwijs lijkt echter minder vaak voor te komen dan bijdragen van cultureel, sociaal-cultureel of jeugdwerk op Vlaams niveau, van ontwikkelingssamenwerking op federaal niveau, van steden, gemeenten en provincies, en uit de werkingsmiddelen van intergouvernementele of niet-gouvernementele organisaties.

Het zou interessant zijn om de financieringskanalen systematisch in kaart te brengen, en na te gaan in welke mate vanuit het departement onderwijs financiële, structurele, politieke of inhoudelijke steun kan geboden worden aan vredesopvoeding in Vlaanderen.

Ten tweede is het wenselijk de verschillende aanzetten tot vredesopvoeding die vandaag al in vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen vervat zitten, op een rij te zetten, gezamenlijk aan te moedigen, en eventuele hiaten op te vullen of op te vangen.

Vredesopvoeding is immers, ondanks zijn veelkleurigheid, één samenhangende pedagogie die erbij gebaat is dat er meer afstemming komt. Het is zinvol dat de verschillende onderdelen van vredesopvoeding elkaar onderling versterken en dat leerkrachten in functie van die onderlinge samenhang en wisselwerking worden opgeleid, bijgeschoold of ondersteund.

Ten derde werd aandacht gevestigd op de oproep van UNESCO om de lerarenopleidingen, de brede omgeving van de school, de informele (buitenschoolse) opvoedingscontext en volwasseneneducatie bij vredesopvoeding te betrekken. Zeker binnen de lerarenopleiding en in de permanente vorming van leerkrachten is meer aandacht voor een gebundelde vredesopvoeding wenselijk.

Ten vierde bleek zeker op het vlak van ontsluiting een bundeling van krachten van de aanbiedende organisaties te overwegen. Scholen die geen vredeseducatieve projecten organiseren, gaven aan dat dit – naast een gebrek aan tijd en het ontbreken van iemand op school die het voortouw neemt – vaak toe te schrijven is aan het feit dat ze onvoldoende zicht hebben op het aanbod en de kwaliteit van de aangeboden initiatieven. Een bundeling van de krachten van de aanbiedende organisaties op vlak van ontsluiting zou het gebruiksgemak voor de afnemers verhogen, het aanbod beter zichtbaar maken, expertise samenbrengen en eventueel onderling versterken, en de invloed op het beleid verhogen. Ook voor elk van de drie vorige aandachtspunten zou zo'n overkoepelende samenwerking haar nut bewijzen.

Tot slot werden enkele goede voorbeelden die de kwaliteit van de vredeseducatieve initiatieven ten goede komen, samengevat. Een duidelijk profiel, heldere keuzes en afgelijnde doelstellingen bij de aanbieders beïnvloeden hun vredeseducatieve projecten positief. In het bijzonder het afbakenen en communiceren van de gehanteerde pedagogie en het concreet afstemmen op leerplannen en eindtermen komen de kwaliteit van het project ten goede en bieden bovendien nuttige aanknopingspunten voor de leerkracht.

Het bleek ook aan te bevelen om, ondanks het belang van duidelijke keuzes en doelstellingen vanwege de aanbieder, toch ruimte te laten voor de leerkracht opdat die het aanbod kan inpassen in de eigen situatie of aanpassen aan eigen noden. Voorbereiding en nabespreking van vredeseducatieve projecten zijn absoluut essentieel en zijn zowel voor de aanbieders als voor de leerkrachten een belangrijk aandachtspunt. In de praktijk wordt hier gelukkig al hard aan gewerkt. Bovenal bleek de continuïteit van vredesopvoeding in voortbouwende projecten, leerlijnen en schoolcultuur fundamenteel om van een vredeseducatieve activiteit meer te maken dan een dagje uit of een doorbreken van de dagelijkse sleur.

Met toestemming overgenomen uit het Jaarverslag 2010 van het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie, Parlementair Stuk van het Vlaams Parlement nr. 44 (2010-2011) – Nr. 1 van 17 juni 2011, pagina's 28-34.

Het Vlaams Vredesinstituut is een onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement.

Het Vredesinstituut volgt dit thema verder op, onder meer door het permanent updaten, ter beschikking stellen en promoten van een portaalsite over vredesopvoedingsprojecten voor het Vlaamse onderwijs. Op de site kunnen leerkrachten, organisaties en andere geïnteresseerden aan de hand van een zoekmachine grasduinen in het brede aanbod aan vredesopvoeding in Vlaanderen. De databank Vredesopvoeding is voor iedereen toegankelijk via www.vlaamsvredesinstituut.eu/vredesopvoeding.

Wist je dat...

- zes Franse gemeenten helemaal géén inwoners hebben? Het gaat om spookdorpen die zijn weggevaagd bij de slag om Verdun. Uit respect voor de doden behielden die dorpen hun status als zelfstandige gemeente en leven ze als monument voort. De dorpen hebben een eigen burgemeester en schepenen, die in buurgemeenten wonen en die toezien op het onderhoud. Deze gemeenten zijn: Beaumont-en-Verdunois, Bezonvaux, Cumières-le-Mort-Homme, Fleury-devant-Douaumont, Haumont-près-Samogneux en Louvemont-Côte-du-Poivre.
- de Duitse oorlogsgravendienst, de 'Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge', in 2011 nog 43.049 stoffelijke resten wist te bergen? De meeste daarvan zijn van gesneuvelden uit de Tweede Wereldoorlog en werden gevonden in de landen van de voormalige Sovjet-Unie en in Polen, maar er werden er ook nog 390 in Duitsland zelf geborgen.
- DOVO (de Dienst voor Opruiming en Vernietiging van Ontploffingstuigen) in 2011 in België 184 ton munitie opgeruimd heeft? Dat is tien ton meer dan in 2010. DOVO moest 3.326 keer, of zowat negen keer per dag, uitrukken om munitie op te halen. In de meeste gevallen ging het om explosieven uit de Eerste of de Tweede Wereldoorlog. In 2010 waren er 'maar' 2.748 interventies nodig.
- de laatste veteraan van 1914-1918 op zaterdag 4 februari 2012 overleden is? Florence Green vervoegde in 1918 de Royal Air Force. Zij was zeventien toen ze aan de slag ging als dienstster in de mess van een luchtmachtbasis in Norfolk in september 1918. Florence ging er niet prat op de laatste veteraan te zijn, maar ze was wel trots op wat ze gedaan had. Florence Green (geboren Patterson) overleed op 110-jarige leeftijd in Engeland.
- de nieuw aangelegde Duitse militaire begraafplaats in Hoogdele op 5 mei 2012 opnieuw werd ingewijd? Hier rusten 8.241 gesneuvelden uit de Eerste Wereldoorlog.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Shrapnel Charlie

Op dinsdag 13 maart 2012 overleed Ivan Sinnaeve uit Sint-Jan (Ieper), beter bekend als 'Shrapnel Charlie'. Hij was ere-brigadier van de Ieperse kazerne 'Eerste Wachtmeester Lemahieu'.

Ivan werd geboren op 10 september 1953. Zoals zoveel anderen van zijn generatie zat hij als kind ademloos te luisteren naar de ouderen als die herinneringen ophaalden aan de Eerste Wereldoorlog in de regio. Zijn grootvader was een goede verteller en hij kon het eindeloos hebben over wat hij op jonge leeftijd had meegemaakt in '14-'18. Opa besloot die verhalen stevast met de hoop uit te spreken dat die verhalen over wat mensen elkaar hadden aangedaan en wat mensen hadden moeten doorstaan, nooit verloren zouden gaan... Ivan knoopte dat goed in zijn oren, al wist hij toen nog niet dat hij vele jaren later zijn steentje zou bijdragen om die dingen niet verloren te laten gaan.. Ivan groeide op en werd schrijnwerker, hij trouwde met Marie-Claire en ze kregen twee kinderen, Nico en Pieter. In 1991 belandde hij door een arbeidsongeval in een rolstoel.

Enkele jaren later begon hij miniatuursoldaatjes te gieten in lood. Hij gebruikte hiervoor loden kogeltjes, afkomstig van granaten. Die kogeltjes vond hij in zijn eigen tuin maar ook op de vroegere slagvelden. Hij leerde het lood te scheiden van het vuil dat er na al die jaren aan kleefde. Hij maakte zelf matrijsjes voor het gieten van soldaten, paarden, voertuigen, enz. Een vriend van hem moedigde hem aan om door te gaan met deze nieuwe hobby. En Ivan dacht ook terug aan wat zijn grootvader hem op het hart gedrukt had: "Zorg ervoor dat men in de toekomst niet vergeet wat er hier allemaal gebeurd is en wat de mensen hier hebben moeten doorstaan!"

En zo begon hij die loden figuurtjes te gebruiken om er soldaatjes uit de Eerste Wereldoorlog mee uit te beelden. Na verloop van tijd groeide zijn leger aan met soldaten uit Australië, België, Canada, Duitsland, Engeland, Frankrijk, India, Nieuw-Zeeland, Schotland, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika, enz.

Maar hij maakte niet alleen soldaten. Ook 'Notre Dame des Tranchées' (Onze-Lieve-Vrouw van de Loopgraven) maakte hij uit lood, en ook kleine poppies (klaprozen), het Victoria Cross (Brits militair ereteken) en schaalmodellen van oorlogsgedenktekens werden in lood gegoten.

Met engelengeduld goot hij de figuurtjes die amper 5cm hoog zijn. Hij boorde gaatjes in de soldatenlijfjes om er dan de passende hoofdjes en armpjes op te lijmen. Dan plakte hij de geweertjes en de ranseltjes, schilderde de hoofdjes met de bijhorende snorretjes, en schilderde de uniformen in de juiste kleuren. Uit zijn grote voorraad aan kleine slagveldvondsten haalde hij de geschikte dingen om het decor voor een tafereel te maken. Want hij beperkte zich niet tot individuele soldaatjes, hij maakte ook graag taferelen, soms gebaseerd op een bestaande foto uit de oorlog. Zo zijn er Duitse troepen die aanvallen met een vlammenwerper, Schotse soldaten die Duitse krijgsgevangenen wegbrengen, de kerstverbroederingen tussen Duitse en Britse troepen in 1914, Duitse verkenners te paard, marcherende pelotons soldaten, enz.

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Als de pijn hem vroeg in de morgen uit het bed jaagde, trok hij zich terug in zijn werkplaats of in de keuken en concentreerde hij zich op het gieten van soldaatjes, op het boren en het vijlen, op het schilderen en plakken... Hij dacht aan de ellende die de soldaten doorstonden... en hij voelde zijn eigen pijn minder.

Hoeveel soldaatjes Ivan gemaakt heeft in al die jaren? Hij heeft ze niet geteld, maar het zijn er een kleine tweeduizend per jaar... Hoeveel had hij er willen maken? Dat waren er 55.000 - want op de Menenpoort in Ieper staan er zoveel namen van Britse soldaten die op de slagvelden van de Ieperboog vermist bleven.

Vooraf via mond-aan-mond reclame kwamen meer en meer slagveldpelgrims te weten dat Ivan een unieke hobby had. Steeds vaker belden buitenlanders aan bij Ivan en Marie-Claire met de vraag of ze even een kijkje mochten nemen en of hij even kon demonstreren hoe hij uit die moordende loden kogels soldaatjes goot. En iedere keer toonde Ivan hoe hij te werk ging en iedere keer stonden de bezoekers met bewondering en vaak sprakeloos toe te kijken hoe weer een nieuwe soldaat-voor-de-vrede uit het matrijsje tevoorschijn kwam. Met eerbied en vaak ontroerd hielden ze de figuurtjes vast.

Ivan was dan ook iedere keer een tevreden man: "Dat is weer een soldaat die naar huis kan terugkeren". Het staat ook op het kaartje dat hij wel eens meegaf met die soldaatjes: "This soldier was made with the lead of WW1 shrapnel shells that was found on the former battlefields of the Ypres Salient (Belgium)". "Lood dat ooit soldaten doodde, werd hergoten tot een nieuwe soldaat die kan terugreizen naar zijn land van herkomst om er een boodschap van vrede te brengen", was de motivatie van Shrapnel Charlie.

Zijn soldaatjes zijn te vinden in eigen land maar ook in Frankrijk, Nederland, Duitsland, Engeland, Schotland, Ierland, Canada, de Verenigde Staten van Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland, India,... het lijstje is zeker niet volledig! Allemaal loden bolletjes die onder de vorm van soldaten weer naar hun thuisland terugkeerden!

Engelstaligen kunnen zijn naam moeilijk uitspreken. Op zekere dag bedacht een Canadese bezoeker spontaan voor Ivan de naam 'Shrapnel Charlie'. Hij zei: "Weet je, omdat je zoveel doet voor de Britten, zou jij eigenlijk een Engelse naam moeten hebben. Wel, omdat de helft van de Britten Charles heet - zelfs de kroonprins heet Charles - zullen we je tot 'Charlie' dopen. En omdat je die figuurtjes uit schrapnelbolletjes maakt, maken we er meteen 'Shrapnel Charlie' van." En sindsdien droeg Ivan met trots zijn artiestennaam 'Shrapnel Charlie'.

Shrapnel Charlie werd stilaan een bekende figuur. Verschillende binnenlandse en buitenlandse journalisten kwamen al langs om een stukje te schrijven voor een of andere krant of tijdschrift. Ook het populaire VRT-televisieprogramma 'Afrif 9' kwam in 2000 op bezoek en bracht een bijdrage over zijn loden figuurtjes.

Je kon het werk van Ivan bewonderen op gelegenheidstentoonstellingen in de IJzertoren van Diksmuide (juni - december 2002) en in het In Flanders Fields Museum in Ieper (oktober 2004 - april 2005). Wie het Memorial Museum Passchendaele 1917 (Zonnebeke) bezoekt, zal zien dat in de maquette van de puinen van de abdijkerk de soldatenfiguurtjes door Ivan gemaakt zijn.

Geld heeft Ivan met zijn soldaatjes en tafereeltjes niet verdiend, dat wilde hij ook niet. Maar op zijn bidprentje stond een boodschap te lezen van zijn vrouw en twee zonen: "Je hebt gedaan wat je kon, Ivan, en wij zijn trots op jou, te weten dat je een onuitwisbare indruk gemaakt hebt op zoveel mensen en zoveel appreciatie mocht ondervinden".

Met oprechte dank aan

Mijn echtgenote **Hilde** en mijn kinderen **Liselotte, Andreas, Leontine & Jens** voor hun gewaardeerde medewerking, hun geduld, en voor het af en toe temperen van mijn al te grote voortvarendheid...

Stijn Butaye van **Pond Farm** in Sint-Juliaan voor de rondleiding doorheen zijn collectie oorlogsrelicten.

Dries Chaerle die voor ons het verhaal brengt van Luitenant John Gamble in de ontvangstruimte van het gloednieuwe bezoekerscentrum bij de begraafplaats Lijssenthoek in Poperinge.

Commonwealth War Graves Commission in Ieper, mevrouw **Erna Rondelez-Vandooren**.

Autocarbedrijf **De Meibloem** n.v. uit Tielt, mevrouw **Bibiane Vermeersch**.

De medewerkers van de **drukkerij** van het **Vlaams Parlement** voor het snelle en verzorgde werk.

Kom il Foo Ieper voor het gastvrije onthaal.

De **Last Post Association**, de heren **Guy Gruwez, Benoit Mottrie, Mathieu Mottrie** en **Jacky Platteeuw**.

Peace Village Mesen, de dames **Franka** en **Louise**.

American Battle Monuments Commission, de heer **Christopher D. Sims**, Cemetery Associate – Flanders Field American Cemetery Waregem.

Toerisme Ieper, de heer **Peter Slosse** en de dames **Elke Masschelein** en **Sophie Wicke**.

Mijn dochter **Leontine Vandebussche** voor de foto's.

De Vlaamse volksvertegenwoordigers **Griet Coppé, Dirk de Kort, Jan Durnez, Martine Fournier, Cindy Franssen, Ward Kennes, Els Kindt, Sabine Poleyn, Valerie Taeldeman, Koen Van den Heuvel, Jan Verfaillie**, en **Johan Verstreken** voor de realisatie van deze gedrukte brochure.

De heer **Tomas Baum**, directeur van het **Vlaams Vredesinstituut** voor zijn bijdrage in deze programmabrochure.

Collega **Kathleen van Walle** voor het nalezen en corrigeren van de teksten.

Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Kassel, Duitsland, de heer **Peter Pässler**, archivaris.

Toerisme **Zonnebeke** voor de mooie en interessante brochures die zij ter beschikking stelden van de deelnemers.

Het enthousiasme van de in totaal **51 deelnemers** aan deze 1- of 2-daagse dat mij ertoe aanzette om een goed voorbereid en afgewerkt programma af te leveren.

Iedereen die mij in de loop van het jaar attent maakt op nieuws of weetjes omtrent de Grote Oorlog.

Bibliografie

14-18 De Eerste Wereldoorlog

Projectleiding: Constant Jac. en Mr. Wytéma Johan
1975, Uitgeverij Amsterdam Boek b.v., Amsterdam (10 delen)

Batailles - Exploits - Faits d'Armes (Guide des Champs de Bataille de la Première Guerre Mondiale)

Coombs Rose
1976, Rose E.B. Coombs ; Traduction 1978 "Before Endeavours Fade"

De Eerste Wereldoorlog dag na dag bekeken

Westwell Ian
2003, Zuidnederlandse Uitgeverij N.V., Aartselaar

De Laatste Getuige - Het Oorlogslandschap van de Westhoek

Chielens Piet, Dendooven Dominiek, Decoodt Hannelore
2006, Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Der Erste Weltkrieg - Die Ur-Katastrophe des 20.Jahrhunderts

Burgdorff Stephan & Wiegrefe Klaus
2008, Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, München

Der Erste Weltkrieg - Wahrheit und Lüge in Bildern und Texten

Hamann Brigitte
2005, Piper, München – Zürich ; 3. Auflage, 2005

In Flanders Fields

Verleyen Herwig
1995, Uitgeverij De Klaproos, Koksijde ; Zevende druk, mei 2004

La Belgique et la Guerre - La Vie Matérielle de la Belgique durant la Guerre Mondiale

Rency Georges, Stassart Albert
1920, Bertels Henri, Bruxelles ; Quatrième édition, 1933

Levende herinnering - De oorlog die nooit ophield - 1914-1918

Brants Chrisje en Kees
2004, Uitgeverij Aprilis, Zaltbommel

Passchendaele 1917 - Het verhaal van de doden en Tyne Cot Cemetery

Bostyn Franky, Blicq K., Declerck F., Descamps F., Van der Fraenen J.
2007, Roularta Books, Roeselare

Relict – Zoeken naar de Grote Oorlog

Magielse Marco
2012, Trench Publishers, Marco Magielse - Februari 2012, tweede druk

Slagveld België 3 - Ieper - De Ieperboog 1914-1918

Spagnoly Tony & Smith Ted
1995, Uitgeverij De Krijger – Erpe

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Linken

American Battle Monuments Commission	www.abmc.gov/home.php
Commonwealth War Graves Commission	www.cwgc.org
Stad Ieper	www.ieper.be
In Flanders Fields museum, Ieper	www.inflandersfields.be
Gemeente Langemark-Poelkapelle	www.langemark-poelkapelle.be
Last Post Association	www.lastpost.be
Memorial Museum Passchendaele 1917	www.passchendaele.be
Stad Mesen	www.mesen.be
Peace Village Messines	www.peacevillage.be
De Pond Farm	www.depondfarm.be
Lijssenthoek Military Cemetery	www.lijssenthoek.be
Stad Poperinge	www.poperinge.be
Projectsecretariaat 100 jaar Grote Oorlog	http://iv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=964
The Royal British Legion	www.britishlegion.org.uk
Toerisme Vlaanderen	www.toerismevlaanderen.be
Vlaams Vredesinstituut	www.vlaamsvredesinstituut.eu
VRT – Project 2014-18	www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/project20142018/
Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge	www.volksbund.de
Portaalsite van de Westhoek	www.westhoek.be
Toerisme en Recreatie in West-Vlaanderen	www.westtoer.be
Provincie West-Vlaanderen	www.west-vlaanderen.be
Western Front Association - België	www.wfa-belgie.be
Wereldoorlog I in de Westhoek	www.wo1.be
Gemeente Zonnebeke	www.zonnebeke.be

Remembrance weekend 10 & 11 november 2012

Inhoud

Inleiding	1
België onder de bezetting	2
Programma Dag 1 – zaterdag 10 november 2012	3
Deutscher Soldatenfriedhof Menen 1914-1918	4
Overbrenging van een soldatenlijk uit Vlaanderen	13
American Cemetery and Memorial Flanders Field	15
De Pond Farm	22
Lijssenthoek bezoekerscentrum	23
Een avondactiviteit in de Westhoek: Good Bye-ee!	24
Peace Village Mesen	25
Programma Dag 2 – zondag 11 november 2012	26
De Franse begraafplaats Saint-Charles de Potyze	27
De Menenpoort	31
The Last Post Association	32
11.00 hrs Menin Gate: special Armistice Ceremony	33
De Vestingroute	34
Ramparts Cemetery – Lille Gate	35
Ypres Reservoir Cemetery	36
Saint-George's Memorial Church & Eton Memorial School	45
De Sint-Maartenskathedraal	46
Herdenkingsconcert 'The Great War Remembered'	47
De Lakenhalle en het Belfort	48
Het In Flanders Fields Museum	49
Vredesopvoeding en Onderwijs: een bijdrage van het Vlaams Vredesinstituut	50
Wist je dat...	54
Shrapnel Charlie	55
Met oprechte dank aan	57
Bibliografie	58
Linken	59
Inhoud	60

